

Ahmet Hromadžić

**PATULJAK VAM
PRIČA**

TAJNA NEOBIČNOG JEZERA
ILI
KAKO JE NASTALA OVA KNJIGA

– Naša je šuma puna tajni i čudnih stanovnika koje nikad niko neće uspjeti sakupiti na jedno mjesto i izbrojati.

Tako je Ljiljanov otac počinjao svoje priče o planini koja se prostirala iza sela, u nedogled prema moru. Pričao ih je često, naročito zimi, pored toplog ognjišta dok je napolju padao snijeg i gladna zvijer tražila sklonište.

Ljiljan je pažljivo slušao očeve priče, a poslije toga kovao smione planove kako će obići čitavu planinu i zaviriti tamo gdje niko nije zavirio, Ako još uspije da pronađe patuljka Zlatibora, (o kome je otac često, govorio) i da se sprijatelji sa njim, onda će mu sva vrata biti otvorena. Često i znatiželjno je posmatrao visoke planinske vrhove na kojima su se odmarali oblaci i pitao se:

– Gdje li se zapravo nalazi taj Zlatibor? I ko ga uopšte može pronaći u tolikoj planini?

To su bila pitanja na koja mu niko nije mogao dati pouzdan odgovor, čak ni otac koji je znao da Zlatibor živi u planini i ništa više. Nikad ga nije sreo, i kad je Ljiljan jednom zapitao kako zapravo izgleda taj Zlatibor, on se malo zamislio i odgovorio neodređeno:

– Pa tako – malen i uvijek nasmijan. Može se bez muke popeti na svako drvo, često jaše na jelenima, vukovima i starim lisicama.

– A kako je odjeven? – pitao je dalje Ljiljan.

– Kažu da nosi odijelo napravljeno od šumskog cvijeća. Naoružan je lukom i strijelom a vjerovatno nosi i kakav mač.

Tako je Ljiljan stekao neodređenu predstavu o Zlatiboru, ali je još uvijek glavno pitanje – kako pronaći patuljka – ostalo bez odgovora. Veliku planinu čovjek nije mogao preći ni za mjesec dana, a dječak nije smio ni pomisliti na takvu avanturu. Zato se koristio svakom

prilikom da ode u šumu, bilo s ocem bilo s dječacima iz sela koji su ljeti, na sunčanim poljanama, brali jagode. I, razumije se, uvijek se nadao da će negdje u krošnji drveta, u grmu ili visokoj travi opaziti Zlatibora. Spremao se da mu priđe i očekivao da će tako započeti njihovo prijateljstvo. Ali nade su ostajale prazne, i kad god bi se vraćao kući, morao je da tješi sam sebe:

– Kad drugi put dođem u šumu, Zlatibor će se sigurno pojaviti.

Bio je uporan, vjerovao je da će mu se kad-tad osmijehnuti sreća i, kao što će se kasnije vidjeti, imao je pravo. Jer Zlatibor se ipak pojavio. A dogodilo se to jednog ljetnjeg dana, kad je Ljiljan brao jagode, kad je šumski zrak bio pun mirisa smole i divljeg cvijeta. U vršikama jela se igrao vjetar, negdje gukao golub, a na jednoj grani se umivala zlatna kuna. Visoko u plavom prostoru kružio je dugokrili orao, a na sve strane se čuo šapat nevidljivih i šarenih stanovnika planine.

Ljiljan ni ovog puta nije došao sam da bere jagode. Došao je s grupom dječaka koji su se dovikivali po poljanama plazeći ptice i sitne zvijerke sakrivene u travi. Tek oko podne okupili su se i sjeli u gustu hladovinu borova da ručaju. Razgovarali su živo, izmjenjivali utiske, a nisu zaboravili ni Zlatibora.

– Ko zna nije li nas posmatrao dok smo brali jagode – reče dječak kome je bilo ime Jasenko. – I da li nas još uvijek ne posmatra odnekle?

– Ja ne vjerujem da taj Zlatibor živi ovdje – upade drugi dječak. – Neko je jednom izmislio priču o njemu i sada svi vjeruju da je istinita.

– Istinita je – odlučno odgovori Ljiljan. – Zlatibor živi u ovoj šumi i može se svakog časa pojaviti među nama.

– Samo ga ti čekaj – nasmijao se onaj nepovjerljivi dječak.

– A ja kažem da će ti prije narasti brada nego što ćeš dočekati tog Zlatibora.

– Ja nikad neću prestati da ga tražim.

– Ti si pravi dječak – reče neko veselim glasom i tog istog časa iza drveta iskoči patuljak i zapjeva posmatrajući začuđeno društvo.

Ime mi je Zlatibor U šumi sam noć i dan, Mnogih tajni držim ključ. Poznat mi je svaki kut.

Svi su gledali u njega nijemi i nepokretni. Kako i ne bi? Toliko su puta slušali priču o malom šumskom patuljku, prepirali se, kao što smo čuli, čak i oko toga da li su te priče izmišljene ili ne, a on se eto odjednom obreo među njima. Pao je kao s neba i počeo govoriti tako kao da dječake poznaje već dugo vremena. A ko može tvditi da ih nije poznavao? Ko zna nije li ih svaki put kad su dolazili da beru jagode posmatrao odnekle iz guste krošnje drveta ili visoke trave?

Kad je zamukao Zlatiborov glas, pod starim borom je zavladao tišina. Prvi se snašao Ljiljan. Progovorio je drhtavim glasom onako kako govore dječaci kad ih učitelj prozove da nešto kažu o lekciji koju nisu naučili.

– Meni je drago što si došao među nas... Nama je svima drago...

Nije umio da završi rečenicu. Zamucao je, zapetljao se i sigurno bi se obrukao da ga nije spasio sam Zlatibor.

- Znači, primete me u svoje društvo?
- Primamo! Primamo! – odgovorili su odjednom svi dječaci.

Zlatibor je odmah sjeo na niski panj, spustio na zemlju luk koji je nosio na ramenu i rekao:

– Nadam se da ćemo postati dobri prijatelji. Ako želite, mogu vas odvesti na poljanu gdje rastu najsladše i najkrupnije jagode. Ako želite, mogu vam pokazati Ptičje jezero.

– Ptičje jezero! – začudiše se dječaci. – Zar takvo jezero postoji u ovoj šumi?

– Postoji – nasmija se Zlatibor. – Samo treba znati kako se tamo dolazi.

– Ali mi se prije zalaska sunca moramo vratiti kući – primijeti Ljiljan.

Zlatibor se opet nasmija:

– Znam da se morate vratiti. I vratit ćete se na vrijeme. Dok sam ja sa vama u šumi, možete biti sigurni – nećete zalutati, neće vas niko napasti.

– A je li daleko to jezero? – upita Ljiljan.

– Nije daleko. A i daje daleko, ne bi nas ništa spriječilo da odemo. Pozvao bih jelene i oni bi nas odnijeli tamo.

– To bi bilo lijepo – uzdahnu Jasenko.

– Zaista – dodadoše i drugi. – Bilo bi lijepo jahati na jelenima.

– Drugi put – odgovori Zlatibor. – Ako opet dođete ovamo.

– Doći ćemo sigurno – zagrajaše dječaci. – Doći ćemo odmah sutra.

Zlatibor skoči s panja, uze luk, popravi svoju šiljatu kapu, napravljenu od cvijeća i ptičijeg perja, pa naredi:

– Krećimo! Ja ću naprijed, a vi za mnom.

Dječaci nisu čekali da im se dvaput kaže. Bili su isuviše radoznali, isuviše ih je privlačila tajna neobičnog jezera da bi postupili drugačije. A mogli su da se zapitaju:

– Šta će se dogoditi ako nas patuljak zavede u duboku šumu i ostavi? Ako je njegova priča o jezeru obična varka?

Ne, nisu se zapitali. Ili bolje rečeno, ne tog časa. Tek kad su zašli u gustu sumu borova, počela je da ih nagriža sumnja, počeo je da ih hvata strah. Čak ni Ljiljan, koji je toliko želio susret sa Zlatiborom, nije ostao miran pa je pomislio:

"Bolje bi bilo da se vratimo dok nije kasno. Da zaustavimo Zlatibora i kažemo: Mi nećemo dalje, mi se bojimo."

Ali kako da to saopšti drugovima? Mogli bi se nasmijati, nazvati ga kukavicom, mogli bi da mu kažu:

"Ti se vrati, a mi idemo. Mi vjerujemo Zlatiboru."

A ko je više od njega pričao o Zlatiboru, ko se, ako ne on, hvalio da će pretresti svu planinu dok ga ne pronađe? Ne! Treba ići naprijed pa šta bude. Patuljak je ipak dao riječ da će ih na vrijeme izvesti iz šume.

Ljiljan nije znao da su sličnim mislima bili zaokupljeni i ostali dječaci i da iz istih razloga kao i on nisu ništa govorili. Koračali su nastojeći da upamte put i očekivali čas kad će se patuljak zaustaviti i reći:

– Tu smo!

Šuma je postajala sve gušća, činilo se da na tu zemlju ispod stoljetnih borova nije stupila ljudska noga, da čak i zvijeri nerado zalaze u taj kraj. Ni ptice se nisu čule, ni vjetar se nije igrao u krošnjama. Ali patuljak je skakutao sigurno kao da poznaje svako drvo, svaku travku. Zaustavio se tek kad je stigao do kamenog brda, okrenuo se dječacima i rekao:

– Blizu smo! Put do jezera vodi kroz ovo brdo i nije dug. Dakle, samo naprijed.

Dječaci se nisu pokrenuli. Oni su u isti mah pomislili da ih patuljak želi namamiti pod zemlju odakle se nikad neće vratiti. Zato je, eto, i izmislio priču o jezeru. Ne, oni se neće dati prevariti!

Zlatibor je već bio skočio na jedan kamen, ali kad je vidio da dječaci stoje nepomično, upitao je:

– Vi se bojite?!

– Da – prvi je progovorio Ljiljan, a to je bilo dovoljno da se jave i ostali.

– Nećemo unutra!

– Nećemo pod zemlju!

Patuljak nije očekivao takav otpor i nekoliko časaka je nijemo posmatrao dječake. Onda je mirno odgovorio:

– Ja ne mogu da vas vodim tamo kud ne želite. Mislio sam da smo sklopili prijateljstvo, da mi vjerujete. Znači, prevario sam se, iako mi je žao što je tako. Vratću vas na poljanu odakle smo pošli, a onda – zdravo zauvijek. Ipak moram da vam kažem: Zlatibor nikad nije pogazio svoju riječ i nikad nikog nije obmanuo.

Dječaci su osjetili da patuljak govori istinu, da ga je njihovo nepovjerenje uvrijedilo. I zato su u isti mah, odlučno, bez dogovora, povikali:

– Vodi nas!

– Mi vjerujemo u tvoje prijateljstvo!

– Oprosti što smo tako postupili! Zlatibor je šutio nekoliko časaka, razmišljajući, a onda rekao:

– Zaboraviću sve ovo. Uvjeren sam da govorite iskreno i to mi je dovoljno. Pođite za mnom.

Ušli su u otvor sakriven iza visoke stijene i začudili se kad su vidjeli da unutra nije ni usko ni tamno. To u stvari i nije bio hodnik, to je bila podzemna dvorana osvijetljena dnevnim svjetlom koje se probijalo kroz mnogobrojne pukotine između stijena. Negdje se čuo žubor vode i negdje duboko, kao u čaši, odzvanjao je svaki korak.

– Sad ste se uvjerali da ovaj put ispod zemlje nije tako strašan – nasmijao se Zlatibor.

– Nije nimalo strašan – potvrdili su dječaci koji su ponovo postali veseli. – Nismo ni znali da pod zemljom može biti ovako lijepo.

Ali taj put nije bio dug. Možda sto metara, možda malo više. Dječaci su se začudili kad su se odjednom našli na otvorenom prostoru. I ne samo začudili. Zastali su kao ukopani očarani onim što su vidjeli. Pred njima je bilo jezero, malo jezero usred crne, borove šume. Sa svih strana niz stijene rušili su se vodopadi, a u jezeru se kupale ptice kakve su dječaci već vidjeli i kakve nikad nisu vidjeli. Ne, nisu se samo kupale. Igrale su se nad vodom i u zraku, na pijesku pored obale, a mnoge su pjevale sjedeći na borovim granama. Stotine glasova. Stotine ptica.

Kao na nekom velikom vašaru.

Dolazak dječaka uznemirio je šareno društvo. Odjeknuli su povici uzbune i ptice bi sigurno poletjele s jezera da Zlatibor nije skočio na kamen i počeo da govori jezikom koji dječaci nisu razumjeli. To je bilo dovoljno da se ptice smire i, umjesto da pobjegnu, one su sad cvrkutom i pjesmom pozdravile svoje goste. A kad je nad jezerom zavladała tišina, ponovo je progovorio Zlatibor obraćajući se dječacima:

– Jeste li sad zadovoljni, prijatelji?

Nije potrebno ponoviti njihov odgovor. Dječaci su bili ne samo zadovoljni, oni su bili oduševljeni, jer je sve to što su mogli da vide podsjećalo na jednu od onih mnogobrojnih bajki koje su često slušali. Zar su mogli i u snu da zamisle takvo šumsko jezero i takav ptičji skup? Nisu, razumije se. A to nije bilo sve. Zlatibor ih je proveo obalom jezera ispod slapova, ptice su se skupljale oko njih, padale im na ruke, na ramena. Kad su sjeli u hlad crnog bora, Zlatibor je rekao:

– Znam mnogo priča o pticama. Ako želite, mogu da vam ih ispričam.

– Kako da ne želimo. Pričaj odmah – spremno su se odazvali dječaci.

– Dobro – pristao je patuljak. – Danas ću vam ispričati jednu tužnu, vrlo tužnu priču. O ptici čiji se život završio u jezercu. O ptici kakvu više niko neće sresti ni u ovoj ni u drugim planinama. Ime joj je bilo Zlatokljuna...

Tajko je na obali malog, neobičnog jezera počeo da priča patuljak Zlatibor. Dječaci su ga slušali pažljivo. Na kraju kad im je izgovorio posljednje riječi priče, dugo su šutjeli, a oči su im bile pune suza. Tako je bar meni kasnije, mnogo kasnije, izjavio Ljiljan. On mi je ispričao sve Zlatiborove priče; a ja sam ih zapisao i unio u ovu knjigu. Priče su prilično tužne i nema ih mnogo, Nema zbog toga što su se sastanci u šumi i na jezeru naglo prekinuli. Zašto – doznaćete na kraju knjige.

ZLATOKLJUNA PTICA

Vi niste čuli priču o zlatokljunoj ptici? Otkuda bi je mogli čuti! Ta priča se rodila u dubokoj tišini tamnih šuma.

Tamo se izlegla ta ptica, a glas o njoj pronio se daleko po gradovima i selima.

Ko je prvi vidio zlatokljunu pticu, ne zna se tačno. Možda zalutali putnik, možda lovac?

Ljudi su se u početku začudili i nisu povjerovali da takva ptica uopšte postoji.

– To je bajka – rekli su. – Da postoji takva ptica, ona bi bila dragocjena kao biserna školjka na dnu morskom.

Ali su mnogi bili znatiželjni i pošli su u šumu da se uvjere. A kad su tamo stigli, dugo tragali dok nisu pronašli zlatokljunu pticu. I tada su pomislili:

– Istina je! Pričao zlatokljunoj ptici nije izmišljena!

To je bilo dovoljno da u planini započne lov na pticu kakav dotad nije bio upamćen.

Zlatokljuna ptica nije više nigdje imala mira. Pronalazili su je gdje god bi se zaustavila,

gonili je bjesomučno i nastojali da je uhvate. Zbog nje su po drveću bile postavljene zamke, a po planini razasute mnogobrojne straže i zasjede.

Samo noću, kad bi pao mrak, nesrećna ptica bi uspijevala da nađe malo mira. I što je bilo najgore, nije znala zbog čega je gone.

Jednom kad se, umorna od bježanja, spustila na grm i počela da plače, doletjela je do nje mala sjenica i upitala:

– Zašto plačeš, lijepa ptico? Mogu li ti pomoći?

– Ne znam možeš li mi pomoći. Plačem jer sam nesrećna. U čitavoj planini nema za mene više mirna mjesta. Gdje god se zaustavim, pronalaze me i gone. A zašto me gone, ne znam.

– Kako ne znaš? – začudi se sjenica. – Ti imaš zlatni kljun. A ljudi cijene zlato. Onaj ko te uhvati, postade bogat. Prodaće te i do kraja života ćeš proživjeti u kavezu. Možda će to biti lijep kavez, ali ti više nikad nećeš vidjeti zelene šume i tvoja krila neće nikad osjetiti toplo milovanje zraka u letu. Tvoje srce de čeznuti za plavim daljinama, a daljine će ti biti nedokučive...

– Ne govori mi više o tome – tužno uzdahnu zlatokljuna ptica. – Nikad neću dozvoliti da me uhvate! Nikad!

I od tada je još bjesomučnije bježala i skrivala se od oka lovaca. A svaki dan joj je bio teži i nesrećniji.

Samo su joj tamne noći donosile mir. I često je plačući dočekivala zoru.

"Dokle ću ovako?", mislila je. "Dokle ću ovako živjeti?"

Pa, ipak, postojala je nada da je neće uhvatiti, sve dok jednoga dana lovci ne donesoše dva sokola i ne pustiše ih da je gone. I tada zlatokljuna ptica prvi put sasvim jasno shvati da neće umaći. Uzalud je bježala, uzalud pokušavala da se sakrije. Sokolovi su je pratili u stopu i svaki čas se činilo da će je uhvatiti.

Zlatokljuna ptica već poče da gubi hrabrost. I tada opazi ispod sebe bistru vodu planinskog jezera. Opazi i pomisli:

"Bolja je smrt u valovima nego sloboda u kavezu." Zlatokljuna ptica donese odluku: opusti krila i strmoglavce pojuri u dubinu. Bistra planinska voda dočeka njeno nejačko tijelo. Ptica još jednom, posljednji put pogleda nebo, sunce, vrhove planine i potonu.

Sokolovi su je uzalud tražili klikteći i jureći iznad jezera.

Zlatokljuna ptica je bila sad sigurna, sasvim sigurna. Ptica koja je više voljela smrt nego ropstvo.

BIJELI SLAVUJ

U krošnji stare zove jednom u proljeće, kad je opadao cvat i kad ga je vjetar na svojim krilima nosio visoko u zasvođe neba, izleglo se pet slavuja. Bili su jednako sitni, gladni i goluzdravi. Majka ih je svakog jutro, u osvit zore, budila svojom pjesmom i oni su, slušajući njen zvonki glas, pitali:

– Kad ćemo i mi tako zapjevati?
– Slušajte i učite – govorila im je majka. – Slavuj koji ne umije pjevati najnesrećnija je ptica na zemlji..

Čim su slavuji malo ojačali, majka se začudi i iznenadi kad jednom od njene djece naraste kao pamuk bijelo perje. Ali se još više iznenadi kad taj isti mali, neobični slavuj proprhuta i poče pjevati prije ostalih. Pjevao je najprije tiho, a kad mu glas ojača, pope se na najvišu granu zove, dočeka da prestane pjesma mnogobrojnih slavuja u okolici, a onda on sam, u tišini koja je nastala, zapjeva suncu koje se rađalo na istoku. Pjesma je bila tako neobična, tako zvonka i divna, da više ni jedan slavuj ne povede pjesmu i svi pohriše zovinu grmu da vide tog novog pjevača. I kako se samo začudiše kad na grani ugledaše bijelu pticu!

– Pa ovo nije slavuj – rekoše mnogi. – Pjeva kao i mi, a nije našeg roda.
– Perje mu je golubije, a grlo slavujevo – dodadoše drugi.
– Pa šta je onda? – upitaše treći.
– Slavuj sam, braćo, rođen ovdje u grmu zove – poče da ih uvjerava bijeli ptić. – Imam majku, braću i sestre.
– Tačno je, to je moje čujete – potvrdi majka koja je u tom času doletjela i spustila se na granu zove.

– Otkad se slavuji bijeli rađaju? – javiše se mnogobrojni glasovi. – Nikad nismo vidjeli bijelog slavuja. Ne primamo ga u svoj rod. Nek ide golubovima.
– Nemojte ga dirati – poče moliti majka. – Još je nejačak, uginuće na putu.
– Nek ide! – zagrmješe slavuji koji su smatrani najboljim pjevačima. Oni su svakako htjeli da ga sklone jer su odmah shvatili da bijeli slavuj pjeva bolje od njih, i u njima se počela buditi zavist.

I mali slavuj napusti zovin grm. Krila su mu bila još nježna za dug let, a put nepoznat. Bio je tužan i plakao je od žalosti što je tako neočekivano morao da napusti toplo gnijezdo i što su ga slavuji nepravедno istjerali iz svoje velike porodice. Upravo kad mu je ponestalo snage za dalji let, opazi on na jednoj livadi jato bijelih golubova. Ohrabri se i spusti na zemlju, među njih. Oni se malo začudiše neobičnoj ptici, a jedan od njih, po držanju najstariji, upita:

– Ko si ti, mališane, i šta tražiš ovdje?
– Bio sam slavuj pa su mi rekli da pripadam golubovima. Došao sam da pitam – hoćete li da me primite u svoje jato?
– Kako ćemo te primiti kad nisi golub? – rekoše svi u jedan glas.
– Potraži, mališane, društvo kome pripadaš – izusti poučno stari golub. – Među nama bi uvijek bio stranac i nikad ne bi našao što želiš.

Bijeli slavuj opet prikupi snagu i podiže se s livade. Nije išao daleko, spustio se u jedan grm i razmišljajući o svojoj sudbini progovorio:

– Da li je još iko bio ovako nesrećan kao ja? Niko neće da me primi u društvo. Ne preostaje mi ništa drugo već da lutam po zemlji i da ne budem ni slavuj, ni golub, ni vrana...

Sažali se mali slavuj nad svojom sudbinom i zapjeva tužno kako nikad ni jedan slavuj nije zapjevao. Pjevao je o toplom gnijezdu iz kojeg je morao da odleti, pjevao je o svojoj nesreći i usamljenosti, o visinama i daljinama koje njegova slaba krila neće moći da savladaju. Čuše ga

golubovi na livadi i podigoše glavu. Ču ga i orao u modrom visu i prestade da maše krilima. Ču ga i čovjek koji je prolazio putem pa i on zastade... Glas malog slavuja se razlijegao po zemlji i topio kao sunčev zrak. Umukoše i popci u travi i žabe u bari. Ni ptice, ni životinje, ni ljudi nisu dotad čuli tako tužnu, potresnu i lijepu pjesmu. Svi su kao začarani slušali bijelog slavuja. Mnogi su uzdisali i plakali. Čak i vjetar prestade da se igra u travi i crn oblak na nebu ne prosu kišu dok u grmu ne utihnu slavujev glas. I kad je već prestao da pjeva, još dugo je nad livadama i lugovima vladala tišina. Sve je čekalo da opet počne. Ali je bijeli slavuj već odletio dalje. Kuda – to ni on sam nije znao.

Od tada je stalno lutao – sam i tužan; i pjevao je uvijek samo svoju pjesmicu. Pjevao je gdje god bi se zaustavio. I tada je sve živo zamiralo i njega slušalo.

Kad bi se našao negdje u lugu gdje su se slavuji veselili – igrali ili pjevali, njemu je bilo najteže. Pritajio bi se pod gustim lišćem i tako nevidljiv dugo posmatrao šta rade, slušao šta govore. Donosio je čak i odluku da bane među njih, da im ispriča sve o sebi i zamoli ih da ga prime u jato. Ali nije imao hrabrosti da ostvari tu odluku. Bojao se da će ga otjerati, da će mu jednostavno kazati – nek ide otkud je i došao. Znao je da bi mu poslije toga bilo još teže, još strašnije...

Koliko je malo trebalo pa da tužni slavuj postane opet sretan? Da nađe prijatelje, da jutrom kao i svi slavuji pjeva veseli pozdrav suncu.

Prošlo je i proljeće i ljeto, a on je još uvijek lutao sam.

Došla je jesen.

Došlo je vrijeme da slavuji napuste svoje lugove i krenu na put u toplije krajeve. I krenuli su. Opustjeli su lugovi i vrtovi. Umjesto njih sad je u drveću pjevao vjetar, rušio s grana lišće i napuštena gnijezda.

Tada mali, bijeli slavuj osjeti još jaču tugu. Sad je bio potpuno sam, sad je bio i jedini slavuj koji nije poletio na jug. Istina, niko ga nije sprečavao da to učini. Ali i tamo, u nepoznatom kraju, čekalo gaje isto – pa zar onda nije bilo svejedno gdje će prezimiti, ako uopšte prezimi? Postajalo je sve hladnije, sve žešće su padale kiše a grmovi nisu više pticama pružali dobar zaklon jer se lišće sušilo i opadalo.

Ni bijeli slavuj nije tako lako nalazio zaklona. A jednog popodneva, kad se umoran i prozebao zaustavio u ogoljelom vrtu, počeo je da pada snijeg.

Nijedna ptica nije letjela nebom. Ni jedna ptica, daleko unaokolo, nije puštala glas kao da je čitav ptičji rod izumro.

Čak ni vrapci, ti vječni pokućari, nisu pomaljali kljunove ispod strehe, namirisali su snijeg i pritajili se.

"Sve ptice su našle utočište", mislio je mali slavuj, "samo ja ne znam kuda ću. Slavuji me nisu pozvali da krenem sa njima. Ni druge ptice me nisu pozvale. Pa šta ću sad da radim, šta ću da radim?"

Oblaci su sve jače posipali zemlju pahuljama. Krupne i vlažne, one su se odmah topile.

– Pa snijeg je bijel kao i ja – začudio se. – Da sam otišao na jug, ne bih to znao. A nije ni strašan. Zbog čega se onda toliko boje snijega? Zbog čega bježe od njega?

Zaista, bilo je prijatno posmatrati kako pahulje padaju i istog časa umiru. Pokušao je čak

da jednu uhvati u kljun, podigao je glavu i dugo se tako zabavljao. A pahulje su samo padale, padale. Postajale su gušće, suvlje i hladnije. Nisu se više topile, prekrivale su lagano zemlju, drveće i krov na kući do vrha.

I mali slavuj je osjetio njihovu težinu. Počeo je da ih stresa, ali one su se ponovo lijepile za njegovo perje, one su bile nemilosrdne.

"Zatrpće me", prepao se odjednom, "zatrpće me sasvim."

Premjestio se u drugi grm. Mislio je da će tamo biti bolje. Ali i tamo je padao snijeg i tamo je bilo hladno.

"Zatrpće me", pomislio je ponovo, "ovdje će biti moj kraj."

Eto – došlo je i to. Poslije svega što je doživio otkad je morao da napusti porodicu slavuja, otkad je postao osamljenik, lotalica i počeo da pjeva tužnu pjesmu o sebi, o svojoj nesreći. Niko neće požaliti za njim. Niko neće zaplakati, a ni saznati kako je završio svoj kratki život.

Kao i uvijek kad mu je bilo teško, odlučio je da – zapjeva. Pjesma je bila njegovo jedino oružje. Jedina snaga. Tužna pjesma pred kojom niko nije mogao zaustaviti suze.

I zapjevaao je.

Bilo mu je svejedno da li će ga kogod čuti. On je pjevao sebi. On je pjevao posljednji put.

Ali neko je ipak čuo.

Na kućici iza vrata otvorio se prozor i na prozoru se pojavila glava dječaka.

– Kakva to ptica pjeva u ovo nevrijeme? – pitao je sam sebe. – Ima slavujev glas, a pjeva tužno, pretužno. Uginuće, nestaće pod snijegom. Moram joj pomoći.

Odlučio se brzo i izišao u vrt koji su nemilosrdno zasipale pahulje.

Mali je slavuj još uvijek pjevao. Ali pjevao je tiše. Glas ga je izdavao, snijeg ga je zatrpavao. Dječak ga je jedva otkrio pod hladnim bijelim pokrivačem. Prilazio je oprezno, bojao se da će mu pobjeći. Bojazan je bila suvišna. On ga je samo tužno pogledao i prestao da pjeva.

Dječak nije oklijevao. Odmah je shvatio kakva je nevolja zadesila neobičnog pjevača. Uzeo ga je na ruku, pomilovao i ponio u kuću. Nije ni slutio da je tako postao prvi, veliki prijatelj bijelog slavuja iz zovina grma.

U toploj sobi mali slavuj se brzo oporavio, počeo da prhuće i da znatiželjno zagleda nepoznate predmete. Dječak je pozvao majku, ispričao joj kako je spasio promrzlu pticu i rekao:

– Čuvaću je i hraniti dok ne grane proljeće. A onda, ako bude željela da odleti od nas, neka odleti, a ako bude željela da ostane, neka ostane.

– Dobro si učinio što si spasio pticu – odgovorila je majka. – A do proljeća je još dugo i ko zna – možda će se pripitomiti kod nas.

– Učiniću sve da se pripitomi – obećao je dječak. I ispunio je svoje obećanje.

Svakim danom slavuj je postajao pitomiji, slobodniji i veseliji. Naučio je da se igra s dječakom, spuštao se na njegovu ruku, spavao nad njegovim uzglavljem. Zajednički su posmatrali kako pada snijeg, slušali kako stravično zavija bura i kako, skupljeni pod strehom, zimomorno cvrkuću vrapci. U takvim časovima bilo im je zaista prijatno i lijepo u toploj sobi.

Osjećao je to dobro i mali slavuj pa se još više umiljavao oko svog zaštitnika i zahvaljivao mu se jezikom koji dječak nije mogao razumjeti. Ipak, naslućivao je o čemu slavuj govori i, milujući rukom njegovo malo tijelo pričao mu o proljeću koje će doći i rascvjetanom vrtu gdje će moći da se nastani.

Kad bi dječak izišao da se igra, da se sanku ili grudva – bijelog slavuja bi obuzimala stara tuga. Bilo mu je dobro, imao je prijatelja, ali njegovo srce je čeznulo za onim što je ostalo neostvareno! Pitao se: kako žive i šta sad rade slavuji koji su odletjeli na jug? Da je među njima, dočekivao bi zoru pjesmom, bio bi jedan glas više u velikom horu. Radovao bi se izlasku sunca. Ne, on se ne može još uvijek pomiriti sa sudbinom odbačenog! On je slavuj i ostaje slavuj! On nikad neće biti srećan dok se ne uključi u svoju veliku porodicu.

Dani su prolazili i zima je prolazila.

Duhnuo je topao južnjak i snijeg se topio kad šećer u vodi, pokazala se opet gola zemlja, a vrapci su počeli veselije da cvrkuću i življe da prhuću. Oni su već znali da su prebrodili još jednu zimu i da im više ne prijete opasnost ni od ledenih noći ni od gladi,

I mali slavuj je osjetio dolazak proljeća.

Jednog jutra on probudi svog prijatelja pjesmom. Prvi put poslije izgnanstva on nije pjevao svoju tužnu pjesmu litalice, on je pjevao veseli pozdrav zori i suncu. Kako i ne bi i zašto i ne bi? Ta on je sad imao prijatelja, velikog prijatelja.

Dječak je slušao i čudio se. On je tek sad shvatio da je nepoznata ptica koju je spasio, u stvari, slavuj. Bijeli slavuj. Tu više nema zabune, jer njegova pjesma sve govori. A slavuj je pjevao sve jače, sve ljepše. Kad je prestao, dječak je dugo razmišljao o njegovoj sudbini, a onda ustao, otvorio prozor i rekao:

– Nema više potrebe da se zadržavaš u sobi. Snijeg te ne može zatrpiti, vjetar te ne može odnijeti. Idi, poigraj se malo napolju. Ali ne zaboravi da se vratiš.

Slavuj nije odmah pojurio kroz otvoren prozor koji mu je nudio potpunu slobodu. On se najprije spustio na ruku svog prijatelja i pokušao cvrkutom da mu nešto objasni, pa tek onda poletio iznad vrata. Dječak je pratio njegov let i pitao se: hoće li ovo biti njihov rastanak? Je li bijeli slavuj zauvijek odletio? I nije zatvorio prozor. Ako se slavuj vrati, da može ući.

A slavuja su odmorna krila nosila sve dalje i dalje. Nikad nije osjetio toliko zadovoljstvo što može da juri neograničenim prostorom, da se zaustavi gdje želi. Želio je i osluškiivao: neće li se odnekud iz grma, iz šumice javiti slavuji svojom pjesmom. Onda bi se i on spustio i zapjevao. Zapjevao bi pravu pjesmu slavuja. Možda bi ga opet primili u svoje društvo. I tek danas bi on bio sasvim srećan i potpuno zadovoljan.

Ali pjesma se nigdje nije čula i, kad se već zamorio, bijeli slavuj se vratio svom prijatelju, dječaku.

Sad je svakog dana letio iz sobe i vraćao se. Pjevao je na prozoru i u vrtu. Čekao je da se pojave slavuji. Dočekao ih je – kad je drveće počelo da se kiti listom. Doletjeli su i njihova zvonka pjesma razbudila je jednog jutra sve šumarke i sve vrtove.

Naš slavuj ih je dugo slušao a onda izjuri iz sobe i nađe mjesto u grmu ruže. Kao nekad u zovinu grmu, dočeka najprije da utihnu glasovi mnogobrojnih pjevača, pa onda i sam zapjeva. A kakva je to bila pjesma i kakav je to bio glas – pokazalo se prije nego što je završio. Sa svih

strana poletjeli su slavuji u mali vrt da vide nepoznatog pjevača, koji se odjednom pojavio i tako zapjevao da su svi morali začutati.

Vidjeli su ga. I kad je prestao da pjeva, pitali su ga:

– Otkud si stigao ovamo? Zašto si bijel? Iz kojeg si jata, iz koje si šume?

– Ja sam slavuj iz zovina grma – počeo je da priča pjevač. – Ali sam morao da napustim svoje toplo gnijezdo i da postanem lualica...

Ispričao im je sve o sebi.

Kad je završio, mnogi su slavuji zaplakati, a onda su gotovo u jedan glas povikali:

– Ti si slavuj koji pjeva najljepše od svih slavuja na svijetu. Ostani među nama i zaboravi šta je bilo. Bićeš naš prijatelj i mi ćemo biti tvoji prijatelji.

– Hvala vam! – ganuto je progovorio nekadašnji izgnanik.

– Zapjevaj da te još jednom čujemo – zamolili su slavuji.

Zapjevao je. Pjevao je dugo, samo on, u tišini koja je vladala nad čitavim krajem, pjevao je pozdrav suncu i novom životu koji je bio pred njim. Konačno je našao ono za čim je čeznulo njegovo malo, plemenito srce. Ali nije zaboravio ni svog prijatelja dječaka. Dolijetao je svakog dana u njegovu sobu i pjevao mu najljepše pjesme. A svi slavuji koji su se nastanili u vrtu smatrali su dječaka svojim prijateljem i nisu bježali od njega.

Po šumama se brzo pronosio glas o neobičnom, bijelom pjevaču.

Na sve strane se širila njegova slava, jer su u mali vrt dolijetali slavuji iz daleka da ga vide i čuju. Slušali su ga, divili mu se i pozivali da posjeti njihov lug. Imao je sad mnogo prijatelja a još više onih koji su željeli da postanu njegovi prijatelji, jer više nikom nije smetalo što ima bijelo perje.

JATO

U staroj zapuštenoj tvrđavi, obrasloj lozom i mahovinom, živjele su crne čavke, a odnedavno se doselila k njima još i buljooka sova. Sova je tu provodila samo dan, a odlazila je čim bi se na zemlju spustio mrak i vraćala se tek ujutro, umorna i sita, na svoje osamljeno mjesto, na glatku stijenu u jednoj polutamnoj udubini. Čavke su se prema njoj odnosile kao prema privremenom gostu, jer su tvrđavu smatrale svojom, a pošto je sova bila miroljubiva, nisu je uzmeniravale i život im je tekao u miru. Tekao je dugo, sve dok se odnekuda ne pojavi sivi oštrokljuni jastreb. On se, doduše, ne naseli u tvrđavi, ali se ugnijezdi sasvim blizu u jednom šumarku, i već prvog dana sjuri iz visine u tvrđavu, ugrabi jedno ptiče koje je istom počelo prhutati i odnese ga. Na tvrđavi nastaje uzbuna. Čavke se uzlijetaše, sabiše u jato iza zidine, uznemiriše sve unaokolo svojom galamom, probudiše staru sovu.

– Šta je to sad? – upita sneno sova, prevrćući svojim krupnim, buljookim očima, nemoćna da vidi šta se oko nje događa.

– Napada nas jastreb! – dobi uzbuđen odgovor. – I mladunče nam jedno odnese.

– A, jastreb! – progundala sova i odmah upita: – Otkud sad taj delija ovdje? U ovom kraju

se odavno nisu pojavili. E, biće, duše mi, sad krvi i perja do koljena.

Čavke ne čuše njeno pitanje i ne odgovoriše joj, a već sutradan jastreb izvrši još drskiji napad. On iznenada naletje na malo jato koje je kružilo nad tvrđavom i rastjera ga u času, jer sve čavke, bojeći se za život, pobjeغوše u svoja duboka gnijezda. Samo jedna viknu:

– Ne bježite! Ostanite vi, kukavice! Prihvatimo bitku!

A jastreb se ustremi baš na tu čavku, začas je savlada i odnese. U zraku osta njeno sitno očerupano perje, koje je, lagano padajući zemlji, poigravalo na vjetru. I tek kad je jastreb nestao sa vidika, izletješe čavke oprezno iz gnijezda i počeše se iskupljati u jato.

– Opet je dolazio? – upita sova sa svoje stijene.

– Opet – potvrdiše čavke. – I odnio jednu. Sve će nas potamaniti.

– Potamaniće – reče sova uvjerljivo. – Ako budete takve kukavice, sve će potamaniti. Sramota. Vas toliko, a on sam. E, da ja vidim po danu, ja bih se sa njim brzo obračunala. Ali zato ću ga noćas potražiti.

Te noći čavke su, uznemirene, očekivale sovin povratak. Osluškivale su pažljivo neće li čuti šum njenih krila u mraku, ali se sova pojavi tek u svitanje. Okrvavljena, očerupana, malaksala od umora, ona se spusti na svoje staro mjesto i teško uzdahnu. Čavke se odmah sjatiše oko nje i zaokupiše je pitanjima:

– Šta bi? Šta to bi?

– Borili smo se od ponoći pa do maloprije – reče sova. – Nisam ga mogla savladati. Jak je to i okretan jastreb. Velike mi je rane napravio, perje počupao. Da je još trajala noć, možda bih ga i savladala, a ovako on iskoristi vrijeme kad se na moje oči poče navlačiti mrak i dobro me udesi.

– A šta ćemo sad? – zabrinuto se zgledaše i upitaše čavke. – Kad ovolika sova nije mogla izaći s njime na kraj, kako ćemo mi?

Iako su tog dana čavke letjele samo oko tvrđave, budno posmatrajući pusto nebo, jastreb ih ipak iznenadi i ugrabi jednu. A naveče se sve čavke okupiše na najvećem zidu tvrđave i najstarija među njima reče odlučno:

– Moramo ovome učiniti kraj ili se seliti odavde.

– Gdje ćemo sad, vijek smo provele ovdje! – uzviknu najstarija.

– E, onda se moramo boriti s jastrebom. Dosad smo kukavički bježale, a pogledajte koliko nas ima! Samo da ga svaka po jednom čvokne, više mu ništa ne bi trebalo.

– Tako je! – potvrdiše neke, a druge odmah dodadoše:

– Ali on je i sovu udesio pa sad čitav dan ječi na stijeni. Kako ćemo onda mi s njime izaći na kraj?

– Izaći ćemo! – samouvjereno uzviknu najhrabrija među njima. – Izaći ćemo ako ne budemo kukavice kao dosad. Dočekajmo ga složno i ovom zlu biće kraj.

– Ti nam onda budi vođa! – složno graknuše čavke. – Bez vođe smo kao i bez krila.

Stara čavka pristade, ali reče:

– Primam se, ali pod jednim uslovom: da svakoj koja pokuša pobjeći sa bojišta same sudimo.

Čavke pristadoše, a već sutradan od ranog jutra počeše u jatima kružiti iznad tvrđave

spremlne za boj. Jastreb se pojavi iznenada kao i uvijek. Začudi se malo kad opazi mnogobrojne čavke u zraku, ali niti zastade, niti uspori let, već smjelo jurnu naprijed, siguran da će čavke pred njim pobjeći kud koja. Kao kugla pade u prvo najbliže jato klikćući pomamno i sijevajući grabljivim očima. Čavke se načas razdvojiše, a jastreb se ustremi na jednu koja mu je bila na domaku. Ali šta to sad bi? Na njega se istovremeno baciše sve čavke iz napadnutog jata i on, ne znajući šta to znači, napusti žrtvu. Žurno, podižući se, on se odjednom nađe opkoljen čitavom crnom vojskom sa svih strana. I bitka poče. Čavke složno napadoše jastreba sa svih strana, ključajući ga i ne dozvoljavajući mu da se pribere. On ih je promuklo pišteći odbacivao od sebe, hvatao kandžama, po zraku je na sve strane letjelo njegovo sivo i njihovo crno perje. Jastreb osjeti kako malaksava, osjeti kako mu se krv iz rana na glavi slijeva preko očiju i zastire vidik. I odluči se na posljednji korak. Opusti se i strelovito jurnu prema zemlji, razmišljajući da će im dolje lakše umaći. Ali čavke pojuriše za njim, opet ga opkoliše, i jastreb, već zaslijepljen, bućnu u potok. Čavke se sletješe nad njim i ključajući ga bez prestanka ne dozvoliše mu da se više podigine. Voda je na svojim valovima nosila jastreba, a nad njim su prijeteći sunula krila razbješnelih čavki, opijenih pobjedom. I tek kad se jastrebovo tijelo nemoćno opusti, a valovi ga ponesoše lako kao iver, čavke se digoše uvis i poletješe. Sova, koja nije mogla da vidi ishod bitke, čula je samo njihov razdragani poklič:

– Pobjeda! Pobjeda!

SVIRALA

Jedne godine zima je bila jaka, snijeg dubok, a sjeverni ledeni vjetrovi bijesni i nemilosrdni.

Djeca se nisu usuđivala da napuste tople sobe i samo kroz otkravljenе prozore posmatrala su šta se događa napolju. Srne su napustile planinu i lutale po obroncima oko sela gdje je snijeg bio plići. Gladne i prozeble, tražile su hranu, a hrane nije bilo. Noću, uz strašan urlik vjetra, jurili su sniježnim ravnicama čopori vukova. Iznemogle srne su postajale njihove žrtve. Kad bi načas zamukao vjetar čuo se njihov nemoćni plač.

Ptice su po cijeli dan u jatima slijetale na štale i pojate, a noću, okovane ledom, padale sa grana u snijeg i nisu se više dizale.

Jednog takvog dana mali dječak je sjedio pored prozora. Bilo mu je dosadno pa je pokušavao da raskravi ledenu koru na staklu i mislio:

"Kad će prestati da zviždi ova bura,? Kad ću moći da izjurim napolje, da se prosankam i napravim Snješka Bijelića?"

I upravo tada primijetio je kako je odnekuda doletjela ptica i spustila se na vanjsku ivicu prozorskog zida. Bila je na izmaku snaga i dječaku se učinilo da vidi suze u njenim očima. Brzo je otvorio prozor, uzeo rukom pticu i unio je u toplu sobu. Nije pokušavala da se otme, jer nije imala snage, a možda je mislila:

"Sad je svejedno šta će se dogoditi. Napolju me ionako čeka smrt..."

Dječak je učinio sve da spasi svog nenadanog i neuobičajenog gosta. Još istog dana ptica je počela da skakuće i prhuće po kući, a sutradan počela je i da pjeva. Imala je divan glas i melodija njene pjesme bila je slična romoru šume, kad kroz nju prolazi vjetar.

O čemu je pjevala, dječak nije shvatio. Ali je shvatio da pjeva lijepo, ljepše od svih ptica koje je dosad slušao, i zaželio samo jedno: da ptica ostane stalno u njegovoj sobi, da pjeva i da ga smatra svojim velikim prijateljem.

Ali mala ptica očito nije željela to isto. Ona se nije mogla pomiriti s tim da vječno ostane među četiri zida i kad je južnjak počeo da topi snijeg, rekla je:

– Ne mogu više da ostanem ovdje. Lijepo mi je, ali ja čeznem za prostorom i svojim drugaricama. Pusti me da odletim, a ja ću ti se odužiti za sve što si za mene učinio. Slušaj: kad drveće ozeleni prvim listom, dođi na izvor potoka u podnožju planine. Zovni me i ja ću doći. Donijeću ti poklon kakav još niko nije dobio. Postaćеш veliki prijatelj ptica.

Dječak nije mogao da joj se suprotstavi, otvorio je prozor i ptica je odletjela.

A kad je šuma počela da zeleni, došao je na izvor. Došao je i počeo da doziva svoju malu prijateljicu. Da li će doći?

Nije bio siguran. Možda je ona sad negdje daleko. Možda je zaboravila.

Ali ona je došla – vesela i odjevena u prekrasno perje. Došle su još dvije iste takve ptice koje su u kljunovima nosile malu, bijelu sviralu.

Ptice su se spustile na dječakova ramena, a njegova mala prijateljica je rekla:

– Nisam zaboravila šta sam ti obećala. Uzmi ovu sviralu i postaćеш veliki prijatelj ptica pjevica. Kad god zaželiš da čuješ njihove pjesme, duni u sviralu. Kad zaželiš da ih vidiš, svirka će ih dozvati i one će doći da te pozdrave.

Dječak je uzeo sviralu. Bila je lagana i lijepa kao da je izrađena od vodene pjene. Zaspirao je. Šumom je odjeknuo divan ptičiji glas, a onda su mu se pridružili drugi, čitav hor koji je rastao, rastao. I njemu se učinilo da pjeva čitavo carstvo malih ptica. Da su tu pored njega i da ga gledaju svojim veselim očima.

– Hoću da vidim ove ptice – rekao je svojoj prijateljici.

– Zaspiraj još jednom. One će doći.

Nije ga prevarila.

Čim je ponovo odjeknuo glas svirale, počele su sa svih strana da dolijeću ptice, spuštale se na grane, na zemlju, na dječakove ruke i ramena kao da ga već odavno poznaju i smatraju svojim prijateljem.

Dječak je cijeli dan ostao u šumi. Ptice su mu pjevale, on je slušao i bio srećan među njima.

Dolazio je i kasnije, nebrojeno puta, dolazio je kad god je imao vremena. Glas njegove svirale je dozivao ptice i one su dolazile da pozdrave svog velikog prijatelja. To prijateljstvo je trajalo do kraja njegova života.

Ne znam gdje se sada nalazi mala svirala. Vjerovatno je još uvijek negdje u šumi čuvaju ptice.

Možda će se ipak jednoga dana naći dječak koji će dobiti čarobnu sviralu.

SLAVUJEVA SMRT

Na vrhu tamne gore, gdje se rađaju hladni vjetrovi, utrkuju i ukotvljavaju olujni oblaci i gdje munje vezu svoju zmijolike vezove a gromovi prate grmljavinu – živjela je porodica velikih surih orlova. Među turobnim, kao tornjevi oštrim i u nebo uklesanim stijenama savijali su svoja gnijezda i po čitav dan, na smjenu, stražu održavali. Ptice su pažljivo zaobilazile orlovsku postojbinu, a po zlu su je upoznale i mnoge šumske zvijeri. Znali su: ko padne u orlovske kandže, neće više živu glavu iznijeti... U čitavoj planini, nadaleko i naširoko, vladao je strah od orlova i samo su crne noći donosile spokojstvo. Mudre lisice, stare zečice i srne, tetrijebovi i ptice svih vrsta savjetovali su svoju mladunčad:

– Čuvajte se orlova, ne približavajte se planinskom vrhu, jer vas tamo čeka smrt...

Orlovi su se u jatima spuštali s litica i čim bi se pojavili nad oštrim vrhovima borova, započinjala je panična uzbuna. Od gnijezda do gnijezda, od grma do grma pronosio se glas:

– Sklanjajte se, eto orlova!

Ptiće su se zavlačile u gusto lišće, lisice u kamenjare, zečevi u loge – začas bi prestao i bat brzih koraka po šušnju, i guk golubova u sanjivoj krošnji bukve i slavujeve pjesme uspavanka, nad gnijezdom punim голуždravih ptića. A orlovi su lagano i bešumno plovili iznad crnog šumskog mora, kružili strpljivo dok ne bi otkrili plijen. Zatim je započinjao lov praćen prodornim kliktanjem koje nije prestajali dok se žrtva ne bi zakoprcala u orlovskim kandžama. A te žrtve su najčešće bile neiskusni, istom prohodali zečići, naivni srndaći i ptići koji su polazili na svoj prvi let, ne očekujući da će im on biti posljednji... Orlovi su nosili plijen u svoje pećine i tek kad bi nestali s vidika, vraćao se u planini život. Zabrinute majke bi odmah započinjale tražiti zagubljenu djecu, dugo se kroz duboke klance i doline pronosilo njihovo dozivanje. Mnoge su tražile uzalud i nije im ostalo ništa drugo nego da se pomire sa sudbinom i da gorkim suzama oplaču svoju nesreću. I tako iz dana u dan, život je u toj planini postajao sve teži i nesnosniji.

Orlovskog vođu su zvali Strašni, i to ime mu je dobro pristajalo. Imao je kao katran crno perje, široka krila i veliku glavu u kojoj su grabljivo i divlje sjala dva kremena – mrka oka. Bojali su ga se i sami orlovi, a ptice su drhtale i od same pomisli na njega. On je predvodio orlove u lovu, ali se često spuštao u planinu sam i nikad se nije vraćao bez plijena. Umio je, bolje od ostalih orlova, pronaći zeca u grmu, pticu gustoj krošnji drveta, jarebicu u travi, mladu sjenicu u bujadi ili lozi divlje masline. Čim bi se on pojavio u zraku ptičji stražari postavljeni na vrškove jela, javljali su užurbano:

– Ide Strašni! Ide Strašni!

I sve je bježalo u svoja skrovišta.

Tako jednog jutra pođe Strašni sam u lov i još izdaleka opazi nad planinom slavuja kako bezbrižno juri prema sivom oblaku, usidrenom u plavom nebeskom moru,

– Evo slatka zalogaja – reče sam sebi orao. – Bolji mi doručak i ne treba...

I ubrza let. Slavuj ga opazi prekasno i još se i ne snađe, a orao ga zgrabi oštrim kandžama.

– Dobro mi došao za doručak, mali! – smijući se zadovoljno progovorio orao. – Nisi mi se nadao? Odmah ću te pojesti...

A nesrećni slavuj zaplaka žalostivo i poče moliti:

– Smiluj mi se, orle, pusti me da živim. Ja sam jedinac u majke, orlovi su mi već pojeli svu braću i sestre. Nemoj da mi majka ostane sirota – a ja ću ti se za to pošteno odužiti.

Ako se kad nađeš u nevolji, pomoći ću ti, ako se razboliš, njegovaću te, samo me sad pusti...

Gromoglasno se nasmija orao slavujevoj molbi i reče:

– Baš si ti neka naivna budala. Kakva bi pomoć meni mogla zatrebati od tebe tako sitnog? Pogledaj se sam, nema te ni dva zalogaja. A ja sam najjači među orlovima, car među pticama. Kod mene nema milosti. Nagledaj se još malo svijeta, brzo ćeš se naći u mom kljunu.

I ponese slavuja zemlji da ga tamo pojede. Ali baš kad htjede da se spusti, zape krilom za grm i izgubi ravnotežu. U tom času slavuj osjeti da su orlove kandže popustile i izmače.

– Aha, bježiš, lukavce! – viknu odmah orao i dade se u potjeru. – Nećeš se, vala, spasiti da imaš dvoja krila... Ne zovu mene uzalud Strašni.

Ali je slavuj u grmovima bio spretniji od orla i začas se sakrio u stablo natrule bukve. Orao zagreba kandžama u drvo, pa kad vidje da je dubina preuska za njegovo tijelo i da je slavuj na sigurnom mjestu, ljutito viknu:

– Sad si umakao, ali drugi put nećeš. Bolje ću te čuvati.

– Drugi put ću paziti da ti ne padnem u šake – odgovori slavuj.

I tek kad orao ode, osjeti slavuj bolove u nozi i vidje da mu je prebijena. A od svega njegovog divnog perja ostalo mu je na tijelu manje od polovine... Pa ipak je bio sretan, presretan... Čak zaplaka od prevelike radosti, a onda zapjeva kao što nikad dotad nije zapjevao.

Minu otad podosta vremena i gorkih dana za stanovnike planine. Malom slavuju zaraste noga, ali osta šepav i ne znajući da će se ipak još jednom sresti sa Strašnim...

Dogodilo se, naime, da je na vrhu gore, među orlovima, neočekivano zavladała bolest. Počeše brzo skapavati nemilosrdni sijači smrti, odahnu planina. Kao pucanj se pronese glas:

– Umiru orlovi, dolazi sloboda!

I na sve strane složno zapjevaše vesele ptice, a srne i zečevi zaigraše na poljani kolo, poskakujući i po ritmu frule uz koju je svirala lisica. Čitavu noć potraja veselje i tek pred zoru, kad se pogasiše zvijezde i mjesec zaroni za greben, počese se razilaziti...

Od velikog orlovskog plemena osta još samo Strašni. Ali i njega zahvati bolest... Pođe u lov i prvi put u životu vrati se bez plijena. Leže na stijenu, nemoćno opruzi krila i reče sam sebi:

– Dolazi kraj!

Dugo je tako ležao, kad najednom ču slavujevu pjesmu. Teško podiže glavu, pogleda i odmah prepozna šepavog slavuja, koji se spuštao na stijenu pitajući:

– Jesi li živ ili mrtav, orlušino?

– Živ sam – teško i molećivo uzdahnu orao.

– Nećeš dugo, vidim. A sjećaš se, orle, kako sam te onda molio da mi pokloniš život? Da si me onda pustio, sad bih te ja njegovao, možda bi i ostao živ. A ti si mislio da ti nikad moja

pomoć neće trebati, je li?

– Bio sam budala, velika budala – uzdahnu orap. – A sad se kajem, gorko se kajem. Zaboravi, slavuju, šta je bilo, pomoz mi u nevolji. Nahrani me i napoji, a ako prezdravim, boljeg prijatelja od mene nećeš imati. Na krilima ću te nositi među oblake, braniću te i čuvati kao majka dijete.

– Da ti pomognem, veliš? A ti si mi nogu slomio, perje počupao, pa sad šepam i ružan na zemlji živim. Braću i sestre si mi potamnio, mnogo zla počinio... U tebi je vučje srce, za milost ne zna. Sad si dobar i umiljat zato što si u nevolji...

– Znam, mnogo sam zla nanio – pokajnički izusti orao. – Da sam dobra prijatelja stekao, ne bih sad ovdje osamljen i bespomoćan ležao... Želio bih da popravim što sam učinio. Pomoz i bićeš mi prvi prijatelj. A kakva je moja snaga, i sam znaš. Nikad više ni ja ni moji potomci nećemo ptičje meso jesti...

Sluša slavuj, pa misli:

"Dobro bi bilo imati ovako moćna prijatelja, dobro. Ali riječ je njegova nesigurna, čim se domogne snage – prevariće..."

Razmišljao tako dosta dugo, dvoumio se i na kraju odlučio:

– Pomoći ću ti, orle, hoću da vidiš da sam plemenitiji od tebe. Samo mi se zakuni da nikad više nećeš pticama zlo nanositi.

– Nikad, nikad. Kunem se životom i potomstvom! – izgovori orao.

I slavuj poče njegovati bolesnika. Donosio mu vodu sa potoka, crve sa oranice, bdio pored njega po čitave noći, sve dok se orao ne poče oporavljati... A kad se potpuno odboči na noge i osjeti snagu u krilima, orao pogazi zakletvu, uhvati kandžama slavuja i podrugljivo reče:

– Budalo, i ti si povjerovao mojim riječima! Zar misliš da ću se ja čitavog života crvima hraniti, a pustiti ptice da se slobodno po planini šepure? Tebe ću prvoga pojesti...

I pojede malog, plemenitog i lakovjernog slavuja.

GOLUBOVO KRILO

U tamnom i tihom kutku planinske pećine, pod toplim krilom majke, izlegla su se jednom dva goluba, dva sitna i goluždrava ptića nejakih krila i nestabilnih nogu. Tako nejački, oni su često ostajali sami u gnijezdu u pećini, čiji je stanovnik, pored golubova, bio i stari slijepi miš. On je noću lutao, a danju, sit i umoran, spavao ili drijemao u jednom uglu koji je smatrao svojom kućom. Ponekad bi ga razbudila ili uznemirila piska gladnih golubića i tada bi nezadovoljan i ljutit gundao:

– Umuknite ili ću vas pobacati napolje iz pećine. Gle, kakvi su postali! Ne daju mi ni da se mirno ispavam.

A kad bi se golubica vratila u pećinu s hranom u kljunu, on bi joj dovikivao:

– Nauči tu svoju djecu da ne cvile kao pištaljka. Inače ću prestati da se ponašam

miroljubivo.

– Strpi se još malo, susjede – molila ga je golubica. – Imaćeš dovoljno mira. Krila im već rastu, za koji dan ću ih izvesti napolje da im pokažem kako se leti...

I jednom, ona je stvarno rekla:

– Djeco, vodiću vas u šetnju. Upamtite da vaša snaga leži u krilima. Razmahujte slobodno, bez straha, i sve će biti dobro.

Oni su se poslužili savjetom, ali su ipak letjeli nesigurno.

Kad su se našli pod otvorenim nebom, sunce je bljesnulo kao vatra i morali su da zatvore oči.

Majka je letjela nisko, a oni za njom. Čudili su se i radovali svemu: potoku, planini, nepoznatim pticama koje su jurile u plave visine, sigurno i ponosno kao da nikad nisu osjetili umor u krilima, kao da ga uopšte ne mogu ni osjetiti.

Mali golubovi su im zavidjeli. Oni bi dali sve da su u tom momentu mogli isto tako pojuriti u slobodni prostor nad zemljom. Ali njihova su krila bila još nejačka i osjetili su brzo umor. Tada je majka rekla:

– Vratićemo se u gnijezdo. Drugi put ćemo ostati duže.

Dolepršali su do ulaza u pećinu, puni utisaka, i još jednom se okrenuli da vide sunce koje ih je kao veliko oko pratilo s neba. A zatim su utonuli u tamu za majkom koja je prva doletjela do gnijezda i doviknula im:

– Ovamo! Samo lagano, dok vam se oči ne naviknu na mrak.

Ali, istom što je to izgovorila, čula je prestrašen krik. Jedan od mališana je pao na dno pećine. Bila ga je već izdala snaga i krila neočekivano otkazala poslušnost. Pojurila je da mu pomogne, ali je već bilo prekasno. Mali je ležao na kamenju i pištao tužno i zaglušno. Uzalud je pokušavao da se podigne. Desno krilo mu je bilo povrijeđeno i, okrvavljeno, padalo nemoćno na kamen.

Majka je plačući oblijetala oko njega. Ali je brzo shvatila da je pad bio sudbonosan za malog goluba. Morali su da ga ostave na dnu pećine i da ga tu hrane i njeguju. Mali je bio tužan i jednom, kad ga je majka tješila, rekao je:

– Žao mi je što više nikad neću vidjeti nebo i sunce, što neću moći letjeti slobodno kao moj brat. Zašto mi se morala dogoditi nesreća? Kako ću živjeti bez krila u ovoj pećini iz koje ne mogu izaći?

– Ja ću biti uz tebe – govorila mu je majka, – Kad tvoj brat odleti, ostaću ovdje i ti nećeš nikad biti ni gladan ni žedan.

Ali, on se nije mogao utješiti i postajao je svakim danom sve tužniji.

Uzalud je brat nastojao da ga razveseli. Donosio mu je hranu i pričao o svemu što je vidio i doživio. On je slušao i mislio:

"Kako je sretan! Ja nikad više neću ništa doživjeti."

Zdravi golub je žalio što mu brat ne može da poleti u prostor nad zemljom, da se poigra u plavom visu pod suncem i okupa u bistrom potoku pod planinom.

Žalio je, ali mu nije mogao pomoći.

A jednom, kad je ostao sam, mali golub je odlučio:

– Moram da izađem iz ovog mraka na sunce. Još jednom, samo još jednom da vidim onaj lijepi svijet na zemlji i biću zadovoljan...

I počeo je polako da se penje po stijenama. Znao je da se svakog časa može strovaliti u dubinu gdje je hućala voda i gdje ga je čekala smrt. Ali, zar život u vlažnoj tami pećine, bez radosti, bez nade, nije što i smrt?

I uskliknuo je:

– Sunca! Svjetla! Još samo jednom, pa onda makar došao kraj!

Penjao se, penjao uporno i nepokolebljivo.

Još jedan napor, jedan pokret i on je slobodan!

Kad je na rubu pećine zastao da odahne, bio je najsretniji golub na svijetu.

– Kako je samo lijepo sunce!

– I nebo!...

– Kako prijatno šumi lišće i miriše zrak!

Dugo je stajao na stijeni omamljen ljepotom i zaključio:

– Ako mi je krilo slomljeno, noge su mi zdrave. Biću golub koji ne leti, ali ću živjeti u slobodi na zemlji, u svjetlu, a ne u mraku.

I spustio se sa stijene i krenuo u novi život koji mu je nudila priroda.

PLAMENA

Zvali su je – Plamena. I dobro su joj ime dali, jer kad je noću letjela, niko ne bi pomislio da to leti ptica već kakva mala zvijezda koja se otisnula s neba. A kad bi se spustila na odmor, negdje u grm ili u krošnju drveta, izgledalo je kao da je neko na tom mjestu upalio čudotvornu lampu. Sve živo – i ptice i zvijeri, bježale su iz svjetlosnog kruga u gust mrak i Plamena je uvijek ostajala sama. Zbog toga nije imala društva, nije imala prijatelja, a kad se to zna, lako je zaključiti da nije bila srećna.

Gdje se rodila?

Ni ona sama nije mogla odgovoriti na to pitanje, jer se djetinjstva nije sjećala. Ko zna kako i ko zna zašto? Možda je negdje na svijetu postojalo mjesto gdje su živjele plamene ptice, a ona se nesrećom, još dok je bila sasvim mala, izgubila i našla u tuđem svijetu.

Jesu lije iz nepoznatog zavičaja odnijeli vjetrovi?

Je li takav zavičaj zaista postojao?

Ako nije sa sigurnošću mogla da odgovori Plamena – ko je drugi mogao? Ona je ipak vjerovala da postoji. Žudjela je za svojim zavičajem i tražila ga lutajući od planine do planine. Nadala se da će negdje sresti plamenu pticu, svoju sestru, radovala se unaprijed prvom razgovoru, radovala se mnogo čemu što će doživjeti. Preletjela je stotine rijeka, preletjela je mnoge planinske vrhove, stigla do morske obale – i ništa. Plamenu pticu nije sreća. Zavičaj nije našla.

Uzalud je pitala.

Uzalud je pjevala očekujući da se istom melodijom, istim glasom odazove druga ptica njenog roda. Njena pjesma čežnje gubila se u prostoru, u daljinama, i Plamena je sve više gubila nadu da će ikad naći ono što traži. Ali čežnja za zavičajem nije prestajala.

Dok se odmarala, noću kad je sve bilo pusto, kad se u planini nije čuo nijedan glas, ona je, ne jedanput, sanjala kako će odletjeti u svoj zavičaj. Zamišljala gaje kako izgleda i bila uvjerenjena da se nalazi u kraju koji je najljepši na svijetu. Bila je uvjerenjena da tamo vječno sija sunce, da i drveće ima vatreno lišće, da su vode tople i drugačije od onih koje je dotad vidjela.

Često su joj čitave noći prolazile u takvom sanjarenju. I nije ih žalila. Zašto da žali kada su to bili najprijatniji časovi njenog života?

Godine su prolazile. Plamena nije prestala da luta.

Jednom, usred zime, zapala je u veliku zavjesu oblaka koji su se neočekivano nagomilali tako gusti i tamni oblaci da se dan malo razlikovao od noći. Snijeg je padao bez prestanka. Ptice nisu mogle da lete, jer su ih svuda dočekivali neprobojni zidovi oblaka. Hrane više nije bilo i pne najslabije već su počele skapavati od gladi. A i ostale je prije ili kasnije čekala ista sudbina.

– Ako ne napustimo ovu planinu, propašćemo – govorile su jedna drugoj.

– A kako da je napustimo kad su svi putevi zatvoreni? Kad su svuda crni oblaci?

Plamena ih je slušala i pomislila:

"Možda bih mogla da im pomognem, da ih izvedem odavde. Osvjetljavaću im put i probiće se kroz oblak."

I rekla je pticama.

Ptice su se začudile.

Mnoge su posumnjale u mogućnost takvog poduhvata, ali su one najhrabrije i najpametnije rekle:

– Ako ništa ne pokušamo, propašćemo. Ako pokušamo, postoji nada. Neka nas Plamena povede.

Tako je započeo smrtonosni let velikog ptičjeg jata kroz guste oblake, u neizvjesnost – jer se nije znalo dokle će stići i hoće li naći spas. Plamena je jurila naprijed. Poput zapaljene buktinje osvjetljavala je put i nije bila tužna, bila je ponosna i zadovoljna što ima vatreno perje. Samo da izdrži. Da joj ne ponestane snage, jer bi to bio kraj. I ne samo njen – kraj velikog ptičjeg jata.

U početku je letjela lako, a kasnije sve teže, sve sporije. Mnoge su ptice već pale. Mnoge su posljednjim zamasa krila održavale život.

– Ne smiješ klonuti! – hrabrila je samu sebe Plamena. – Izdrži još malo. Tamo negdje iza oblaka grije sunce, toplo sunce, kao u tvom zavičaju.

Koliko je trajao taj let, niko ne bi mogao reći tačno. Niko nije mjerio vrijeme satom ni daljinu kilometrom. Ali pticama se učinio dug kao vječnost, i kad su već i najhrabrije počele da gube nadu, Plamena ih je izvela u širok, svijetao prostor bez snijega.

– Sunce! – uskliknula je. – Spas!

To je bilo sve što je mogla da kaže. Nestalo joj je snage, krila su joj klonula. Pala je na zemlju i nije se više podigla.

Ptice su pokušale da joj pomognu. I kad su vidjele da je sve uzalud, iskopale su grob i položile u zemlju njeno tijelo.

To je bio veliki, neobičan i tužan pogreb. Plamena je konačno stekla prijatelje. Ali nije ih vidjela kako plaču, nije ih čula šta govore. Nad njenim tijelom rasla je lagano zemljana humka. I ta humka je svake noći svijetlila u mraku, kao što je nekada svijetlilo perje Plamene, koja je imala veliko i hrabro srce.

RASTANAK

Led je okivao vode.

Snijeg je zagospodario prostorima i sunce više nije izlazilo da se pokaže i razbije oblake.

Odavno su krenula na jug jata divljih pataka. Njihov je cilj bio: doći do voda iz kojih ne bije dah leda, gdje duva topao vjetar i šušti trska pod kojom postoje bezbrojni zakloni, mirni i sigurni.

Posljednje je krenulo na put jato u kome se nalazila i Bjelovrata, patka još mlada i radoznala. To je bio njen drugi let. Nije se bojala dalekih puteva. Čak se radovala promjeni i posljednjih nekoliko dana prije polaska bila je nestrpljiva, jer je vođa patak dugo i opširno pričao o krajevima u koje ih vodi, o ljepoti jezera koje je, po njegovim riječima, bilo najljepše na svijetu i za koje su znali samo on i nekoliko njegovih starih prijatelja.

Jato je letjelo iznad Evrope i spuštalo se pred noć na vode rijeka koje još nije bio okovao led. Bjelovrata je bila zadovoljna putovanjem i sanjala je samo o obećanom jezeru i ljepotama koje ih tamo čekaju. Ali jednom, kad se jato spuštalo na noćiste, odjeknu nekoliko pucnjeva sa zemlje i Bjelovrata osjeti da je pogođena. Zaglavinja i poče da pada u dubinu.

"Smrt", pomisli. "Moj put je završen."

Pala je na led pored obale, uz samu ivicu. U posljednjem času vidjela je kako se preplašeno jato povilo i odjurilo koritom rijeke.

Čula je odmah iza toga kako na obali laje pas i kako negdje blizu šumi voda. Znala je da je traže i priljubila se očajnički uz obalu da bi ostala neprimijećena. Dugo i nepomično ležala je tako, a mrak se spuštao nad rijekom. Počeo je da pada snijeg. Pas je prestao da laje i svuda uokolo zavladao je tišina. Znala je da joj više ne prijeti opasnost i pokušala je da se pokrene. Ali je odmah osjetila strašan bol u tijelu i vrtoglavicu.

"Gotovo", pomislila je još jednom. "Ostala sam sama, bespomoćna i ovdje će biti moj grob."

A snijeg je padao, padao. Osjećala je na sebi težinu bijelog pokrovca i shvatila da će je taj snijeg, ako nastavi da pada, potpuno zatrpati. Nije više imala snage da se pokrene i nije ni pokušavala da se pokrene, pomirena sa onim što je postalo neizbježno. Niko joj više neće priteći u pomoć. Uzalud bi bilo da viče. Jato je odletjelo, jato se više neće vratiti.

Ali gle, šta je sad to? Čuje sasvim jasno dozivanje. I šum krila. Ona poznaje taj glas, glas svoje prijateljice, s kojom je provela djetinjstvo i od koje se nije odvajala od polaska jata.

Javi se obradovana i ozarena nadom. I odmah zatim sletjela je njena prijateljica i uskliknula:

– Živa si! Živa!

– Živa sam, ali ranjena. Moj put je završen.

– Ne, nemoj teko govoriti! Ti možeš ozdraviti. Ostaću pored tebe dok ne ozdraviš. Ne mogu da te ostavim i neću da te ostavim.

– Ti mi ne možeš pomoći, znam da mi ne možeš pomoći. Ali sam sretna što imam takvog prijatelja. Što se nisam prevarila u tebi. Gdje je jato? Odletjelo?

– Odletjelo... Ali ja nisam mogla da odletim, vratila sam se da te potražim. Da ti pomognem ako je pomoć moguća.

– Hvala ti, draga – rekla je ganuto Bjelovrata. – Neću moći da ti se odužim za ovo. Moji časovi su odbrojani.

– Ne smiješ da kloneš. Ja ću biti pored tebe. Hraniću te, njegovati i onda ćemo zajedno poletjeti na jug.

Bjelovrata nije odgovorila. Ona je najednom osjetila da je obuzima nešto kao drijemež i pred očima joj je počela da se razvlači magla. Onda je odnekud iskraslo prekrasno jezero po kome su se igrale ribe i plovile mnogobrojne patke. I ona je bila među njima i lovila mušice koje su letjele nad vodom. Čitava jata mušica...

Zatim je nestalo svega i pred njenim očima se sklopio mrak.

Njena prijateljica je shvatila da dolazi kraj. Vidjela je kako se glava Bjelovrate polako opustila i pala na snijeg. Uzalud je pokušavala da je dozove.

Snijeg je padao. Sve jače, jače. I negdje je šumila voda.

Dugo je plakala rastužena patka koja je neočekivano izgubila najbolju prijateljicu i nije osjećala ništa osim tuge.

PRIJATELJSTVO

Kažu da je Brdo pjesme pradomovina ševa.

Kažu tako...

A možda i nije pradomovina. Možda su se ševe naselile tu iz nekog drugog kraja ili zemlje. Ko to zna?

Ali oni koji poznaju Brdo pjesme, znaju ipak sigurno da ono od proljeća do kasne jeseni nikad nije pusto i bez pjesme. Bez radosti i poklika ševa koje se podižu u plavo nebo, u beskrajne prostore. Da zapjevaju suncu i zemlji koja se u nedogled prostire ispod njihovih krila.

Vi sigurno želite da saznate gdje se nalazi Brdo pjesme?

Reći ću vam. Ono leži među planinama usamljeno i zaštićeno sa svih strana od vjetrova i ljudskog oka. Zato ševe i žive tamo slobodno i bezbrižno. I samo kad padne snijeg, zamiru na Brdu pjesme njihovi glasovi.

I eto tu, na tom brdu živjele su dvije mlade ševe, dvije nerazdvojne prijateljice. Jednu su zvali Ljepotica a drugu Miloglasa.

Skupa su letjele, skupa pjevale. Dizale su se svakog jutra sa Brda pjesme da pozdrave zoru. Dizale su se u podne, kad je sunce bilo u zenitu, i dovikivale mu:

– Zdravo, sunce nedokučivo! Žao nam je što ti ne možemo doći u posjetu. Krila su nam nejačka a ti si daleko, daleko.

Miloglasa je bila naročito tužna poslije svakog takvog leta.

– Željela bih da uzletim do sunca – govorila je. – Da otud zapjevam zemlji i modrim visinama. Da me čuju ljudi po čitavoj zemlji. Da govore jedan drugom. "Počuj! Ono pjeva Miloglasa!"

– I ovako nam je lijepo – govorila je njena prijateljica. – Mlade smo i slobodne. Dok nas krila mogu nositi u široke prostore, naše su sve planine i rijeke.

Bile su sretnе, mora se priznati.

Ali jednom u proljeće iznenada se razboli Ljepotica.

Miloglasa se nije odvajala od nje. Prestala je da leti, prestala je da pjeva. U njihovoj kućici pod grmom kukurijeka bilo je tužno.

Ljepotica je postajala sve slabija. Njena mala glavica je počivala na mekoj travi, a oči bile zatvorene.

– Umrijeću – rekla je svojoj prijateljici. – Nikad više nećemo poletjeti skupa. Sunce neće više pomilovati moja krila.

– Ozdravićeš – tješila ju je Miloglasa i krišom plakala. – Ja hoću da ozdraviš.

– Osjećam da mi se približava smrti. I molim te samo jedno, tebe, svoju najbolju prijateljicu: zapjevaj da te posljednji put čujem. Posljednji put.

Miloglasa nije mogla da joj odbije molbu iako joj je bilo teško da pjeva, jer joj je srce bilo puno tuge i bola.

Pjevala je o blijedim zorama na istoku, o vječnom prijateljstvu i tišinama iznad modrih šuma.

Na Brdu pjesme su zamrli svi drugi glasovi. I nijedna ševa nije tog časa poletjela iz svoga gnijezda.

Ljepotica je umrla slušajući pjesmu. Umrla je tiho, još prije nego što je njena prijateljica Miloglasa završila posljednji akord.

Čitavo Brdo pjesme je obavi tuga. Sedam dana i sedam noći ni jedna ševa nije zapjevala.

Miloglasa je bila neutješna: Nije ni letjela, ni jela, ni pjevala. Samo je plakala i mislila o svojoj nesretnoj prijateljici.

VODENI CVJETOVI

Jednom davno, tako davno da je teško pogoditi kada, poletjelo je s juga jato labudova. Letjeli su visoko, čas iznad oblaka, čas ispod oblaka kroz prostrano nebesko more i nigdje se

nisu zaustavili dok ne doletješe do bistrog jezera navrh planine. I tek tu se spustiše u dubinu vode koja se bljeskala na jutarnjem suncu, u kojoj su se ogledali crni borovi što su rasli na obali. I voda i šuma dočekaše ih tišinom, a uznemiriše se i poplašiše samo sitnije ptice na granama i sitne ribe u vodi.

Još je bilo jutro.

Još su s borovih iglica opadale kapi rose a mnogi planinski cvjetovi su još spavali.

Labudovi su plivali jezerom polako i bez šuma. A sa obale, iz trave, iza panjeva i kamenja, iz borovih krošanja i iz grmova, pratile su ih oči znatiželjnog i šarolikog šumskog svijeta. Gledale su ih zlatne kune i crne, vesele vjeverice. Gledala ih je lisica koja se šunjala po obali i tetrijeb sakriven u gustoj krošnjoj bora. I ko zna kakve ih još sve zvijeri i zvjerčice, ptice i ptičice nisu gledale.

Labudovi su plivali.

Labudovi su se igrali i niko ih nije ometao, niko ih nije plašio. I kasnije ih niko ne bi možda ni pominjao da se nije dogodilo nešto što na jezeru dotad niko nije ni vidio ni upamtio. Iz vode su najednom iznikli čudni cvjetovi. Stotine cvjetova. Hiljade cvjetova. Svi jednaki i svi crveni kao krv. Prekriše jezero i voda pocrveni i bijeli labudovi se pretvoriše u crvene. I ribe u vodi postadoše crvene. I biljke i žabe koje su uplašeno izvirivale iz svojih skrovišta.

Ali ni to ne bi sve.

Iz jezera se podiže crvena magla, opasa obalu, oboji crvenom bojom borove i grmove, travu i kamenje, ptice i zvijeri koje se tu zatekoše. A zateče se:

mrki medvjed koji je spavao u hladu borova,
vjeverica koja je skakutala s grane na granu,
stado srna i srndaća koji su se spustili s pašnjaka da se rashlade i napiju vode,
jato golubova koji su doletjeli da se okupaju.

Tako nastaje prva bajka o crvenim vodenim cvjetovima, na vrhu nepoznate planine, na nepoznatom jezeru.

Tako nastaje bajka koja je trajala samo jedan dan jer, pred noć, kad zađe sunce, sklopiše vodeni cvjetovi latice i potonuše na dno jezera. I sve se opet promijeni, sve dobi stari izgled. I labudovi se podigoše s vode i odletješe preko planine. Onda pade mrak, upališe se zvijezde i u šumi zavlada mrtva tišina.

Sutradan, u isto vrijeme, opet se labudovi spustiše na jezero. I opet, dok su plivali, dok su se igrali, po vodi se rascvjeta cvijeće. Samo, ono sad nije bilo crveno, ono je bilo plavo. I, kao što je prošlog dana sve u jezeru i oko jezera postalo crveno, sad postaje plavo,

Tako se rodi i druga bajka.

Ali, i ona potraja jedan dan pa prođe, jer pred noć cvijeće potonu a labudovi odletješe s jezera, ne plavi već opet bijeli, kakvi su i doletjeli.

Trećeg dana procvjeta na vodi žuto cvijeće.

Tako se rodi i treća bajka.

Sedam puta su slijetali i odlijetali labudovi i sedam puta se rascvjetavalo vodeno cvijeće i svakog dana ono je bilo druge boje. I svakog dana se rađala po jedna bajka.

Tek posljednjeg dana je otkrivena tajna vodenih cvjetova. Labudovi su svakog jutra u

kljunovima donosili sjeme cvijeća i sijali ga po jezeru. Odakle su ga donosili, nije niko dosad saznao a neće niko ni saznati, jer labudovi više ne dolijeću na jezero.

DJEČAK I PTICA

Jedne zime u jednom selu razbolio se dječak i nikako da ozdravi. Liječili su ga svakojako, ali ništa nije pomoglo. Obilazili su ga dječaci, njegovi vršnjaci, zabavljali ga da mu brže prođe vrijeme, donosili mu poklone. Ali najčešće ga je obilazila mala ptica koja je jednog jutra gladna i promrzla zakucala na njegov prozor. Dječak je pticu ugrijao i nahranio a zatim pustio. Otad je ptica svakog dana dolazila i kucala u staklo, pozivajući da joj se otvori. Ona i dječak postadoše veliki prijatelji. Dođe i proljeće, a bolesnik još nikako da se digno iz postelje. Samo, sad je kroz otvoren prozor sunce bacilo u njegovu sobu svijetle snopove i pravilo šare po zidovima i podu. I mala ptica, koja nije napustila svog prijatelja, mogla je da uđe bez kucanja. I ulazila je, po nekoliko puta na dan.

– Kad bih mogao da odem u šumu, pronašao bih poljanu na kojoj je dozrela krupna jagoda i odmah bih ozdravio – reče jednom bolesnik dječaku koji ga je posjetio.

– Pa sad nema jagoda u šumi – primijeti dječak – za jagode je rano. Prerano.

– Ima jedna poljana i na poljani jedna dozrela jagoda – nastavi uporno bolesnik. – Sanjao sam noćas da ima. I siguran sam: kad bih pojeo tu jagodu, više ne bih ležao u postelji.

Dok je dječak govorio, mala ptica se sunčala na prozoru i slušala. Odletjela je naglo. Nije se više pojavila toga dana. Ni slijedećeg dana. Njen prijatelj se zabrinuo. Šta joj se moglo dogoditi? Da li ga je zaboravila? A istovremeno nije prestajao da misli o crvenoj jagodi koja bi mu povratila zdravlje. Ponovo je sanjao i poljanu i šumu i jagodu, sanjao je kako se sagnuo da ubere jagodu, a nije uspio. Jagoda se izmakla kao da je živa. I tada, trećeg dana, doletjela je mala ptica i spustila se na njegovu ruku. U kljunu je čvrsto držala zelenu peteljku i na peteljci jagodu. Onakvu istu kakvu je dječak sanjao.

– Oh! – uskliknuo je on uzimajući jagodu. – Biću opet zdrav! Hvala ti, draga ptico, sto puta ti hvala.

Ptica je umjesto odgovora zacvrkutala, a razveseljeni dječak je počeo da je miluje i ljubi.

– Šta mislite? – prekinuvši priču, upita patuljak – da li je bolesnik ozdravio?

– Ozdravio je! – odazvasmo se mi u jedan glas.

– Ozdravio je dječak. Već sutradan je ustao iz postelje a nakon nekoliko dana počeo je i da se igra. U vrtu ispod prozora njegove sobe mala ptica je savila gnijezdo i tako su njih dvoje ostali nerazdvojni prijatelji. Gdje i kako je pronašla ljekovitu jagodu, koliko je planina morala da preleti – dječak nije saznao, ali nikad nije zaboravio njenu uslugu. Stalno je govorio:

"Ne znam hoću li ikad steći boljeg prijatelja od male ptice?"

USPAVANA PLANINA

Ko u tu planinu zaluta, ostaće njen zarobljenik. Jer to je najčudnija planina na svijetu. Ne pomislite da je ona posuta draguljima. Da ona u svojim njedrima krije zlato. Ako pomislite tako, prevarili ste se. Ona ima drugu moć. Ona uspavljuje. I ptice i zvijeri. Ona uspavljuje svakog živog stvora koga putevi tamo nanesu. Ona uspavljuje zvonjavom.

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

Počne tako najednom mjestu. Tiho, pretiho. Jedva se čuje. A onda počne na drugoj, petoj, pedesetoj strani.

– Klan, klan, klan! ,

– Klan, klan, klan!

Po svim poljanama, po čitavoj planini počinje da zvoni. Zvone hiljade zvončića.

Kao da na svakoj grančici, na svakoj borovoj iglici, na svakoj travci visi po jedno zvonce.

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

Ne varajte se! To nisu zvončići obješeni po drveću, po grmovima. To su zvončići koji rastu u toj šumi, na svakoj poljani, pod svakim drvetom. Milioni zvončića. Okruglih, sitnih. Pa kad dune vjetrić, oni se zaljuljaju i zazvone. A kad nema ni daška vjetra, utišaju se zvončići, utiša se šuma. Samo ponegdje, ko zna zašto, pokrene se pokoji zvončić i odjekne njegov tihi zvon.

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

Tada, u tišini, kad zamre vjetar, kad ne zvone zvončići, oživi planina. Polete sa drveća ptice. Krenu na sve strane divlje zvijeri i mnogobrojni drugi šumski stanovnici u potragu za hranom. Jer sve što živi u toj šumi, budi se samo onda kad zamire muzika zvončića. I sve živo žuri da iskoristi zatišje. Jata ptica, koja su ko zna odakle zalutala u tu planinu i ostala tu uspavana po drveću, žure da umaknu, da što prije umiakinu. Žure, isto tako, i mnogobrojne zvijeri koje su zalutale u tu šumu, da se istrgnu iz njenog zagrljaja. Ali bijeg je ovdje često samo želja. Šuma je duga i široka, a zvončići mogu svakog časa da se pokrenu i sve što se nađe u šumi ostaće opet u njenom zarobljeništvu. Čudna šuma, nema šta.

Samo, to je i bogata šuma.

U toj šumi je najslađa trava.

U toj šumi dozrijevaju najslađi plodovi.

U toj šumi niko ne mora mnogo da se brine za hranu – ni ptice ni zvijeri, jer svi lako nalaze šta im treba i koliko im treba. Zato se svi i ne ljute što moraju da spavaju i kad im se ne spava. Za one koji su navikli, nije teško. Ali, upitajte se, kako je onima koji se po prvi put nađu u toj šumi? Koji ne poznaju moć zvončića. Koji su, ne znajući ni kako ni zašto, postali zarobljenici te neobične šume.

Ujesen prestaju da zvone zvončići.

Ujesen stanovnici šume počinju da žive kao i u svim drugim šumama. Jer, kad opadne žir,

kad opadne lješnik, kad opadnu kruške divljake, opašće i zvončići. Njihov vijek traje od proljeća. Mala, niska stabla okite se najprije cvatom, pa kad cvat opadne i kad ga vjetar raznese po šumi, zametne se plod. Zametnu se zvončići. Do početka ljeta oni okrupnjaju i dozriju i tada šumom odjekne njihov zvon:

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

I tako svake godine.

Kad se nad planinom stušte jesenji oblaci, kad počnu da zavijaju bure, prospu se i zvončići po zemlji i samo ponegdje može se čuti njihov usamljeni glas:

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

Ali taj usamljeni glas ne može više nikoga da uspava. Jer, potrebne su stotine, potrebne sa hiljade takvih zvončića da se udruže pa da postanu moćni. Da uspavaju divlje zvijeri. Da uspavaju jata ptica na granama. Da uspavaju sve što hoda po zemlji ili leti po zraku. Da čitavu planinu pretvore ujedan veliki san.

Koliko se samo puta dogodilo da iznad planine naleti jato ptica. Polete odnekud i ne namjeravaju da se spuštaju dok ne stignu do cilja, dok ne stignu tamo kud su naumile da stignu. I, najednom, čuju:

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

Tako opojnu, tako dragu muziku ptice nikad nisu čule. I ne mogu da se otmu njenoj moći. Počinju da se spuštaju dok ne stignu do cilja, dok ne stignu tamo kud ih sve jače, sve jače opija. Dok ih ne uspava. Dok jato ne postane uspavano jato.

Tako prolaze jata ptica.

Tako prolaze čopori vukova.

Tako prolaze stada srna i divokoza.

Tako, eto. A niko ne zna sasvim tačno gdje se ta planina nalazi. Niko je neće pronaći ako je traži. A onaj ko u nju zaluta, postaće njen zarobljenik. I biće njen zarobljenik dok ne prestane da se po planini razliježe uspavljajući zvon:

– Klan, klan, klan!

– Klan, klan, klan!

KRAJ

ILI KAKO JE OTKRIVENA TAJNA

Dječaci su se sastali sa Zlatiborom i slušali priče, ove iste koje sam ja zapisao i unio u ovu knjigu. Žao mi je samo što su se sastanci u šumi naglo prekinuli i što Zlatibor nije ispričao još mnogo više priča. A zbog čega nije – objasniću vam odmah onako kako je to meni objasnio Ljiljan.

Prvog dana, kad su dječaci napustili jezero, Zlatibor ih je ispratio do ruba šume i na rastanku im rekao:

– Sad vidite da ste bez razloga posumnjali u moje dobre namjere. Izvršio sam sva obećanja, a od vas tražim samo jedno: da čuvate tajne koje sam vam otkrio, da nikom ne pričate ni o meni ni o Ptičjem jezeru.

– Nećemo nikom pričati – spremno su odgovorili dječaci. – Mi umijemo čuvati tajnu.

– I ja vjerujem da umijete, ali ipak moram da vas upozorim: ako prekršite obećanje, više se nikad nećemo vidjeti.

Zlatibor se nakon tih riječi izgubio u šumi.

Dječaci su nastavili put do sela a na rastanku su jedan drugog upozorili:

– Ne zaboravi da čuvaš tajnu!

I zaista, deset dana niko nije doznao ništa o sastancima sa Zlatiborom, o Ptičjem jezeru. A onda? Dječak Jasenko nije izdržao. Pohvalio se da poznaje patuljka Zlatibora, ispričao sve o jezeru i ono što je vidio i saznao. Ispričao je dječacima iz sela. Tajna je bila otkrivena. Razumije se da mnogi nisu povjerovali u ono što su čuli, nasmijali su se Jasenku i rekli:

– Ti si to sanjao. U našoj planini ne postoji nikakvo jezero.

Jasenko se uvrijedio. A kako i ne bi. Ispričao je nešto što je zaista doživio a umjesto oduševljenja izazvao je smijeh. Ako ne dokaže istinu, smatraće ga lažovom, pa je zato odlučno rekao:

– Ko ne vjeruje, neka pođe sa mnom u šumu. Ne znam da li ću naći Zlatibora, ali ću jezero sigurno naći.

– Dobro! – pristali su mnogi dječaci. – Idemo odmah da se uvjerimo.

– Idemo! – bez ustezanja je odgovorio Jasenko i pošao.

Dječaci su bili radoznali. Hoće li ih Jasenko uvjeriti? Hoće li ih zaista odvesti do čudnog jezera u planini o kome ranije ništa nisu čuli?

Jasenko je unaprijed osjećao radost pobjednika i koračao žurno da što prije stignu. Bojao se samo da odnekle ne iskoči Zlatibor i dovikne:

– E, Jasenko, Jasenko! Zar se tako čuvaju tajne?

Ali Zlatibor se nije pojavljivao. U šumi je vladala tišina. Samo su pod nogama prskale grančice i šuštal suho lišće. U jednom času Jasenko se okrenuo dječacima i rekao:

– Blizu smo. Nemojte samo galamiti da nas ptice ne opaze i odlete.

Dječaci su zašutjeli.

Koračali su opreznije.

Koračali su sve dok Jasenko nije iznenada zastao i opet rekao:

– Kameno brdo je nestalo. Dječaci su se odmah uznemirili.

– Kakvo kameno brdo? – povikali su.

– Kameno brdo kroz koje se dolazi do jezera. Bilo je ovdje. Siguran sam da je bilo.

– Kako može nestati brdo? – povikali su opet dječaci. – Mi smo zalutali.

– Nestalo je! – uporno je ponavljao Jasenko. – Kunem se da je bilo ovdje.

Dječaci se dugo nisu smirili. Onda su odlučili da se vrate, a Jasenku, koji je još uvijek bio uvjeren da nije zalutao i da se dogodilo neko čudo, rekli su:

– Sad je jasno da si sve sanjao. Drugi put nas nećeš prevariti.

Možete zamisliti kako se sad osjećao Jasenko. Najradije bi ostao u šumi, ostao sve dotle dok ne nađe jezero, ali ni za to nije imao dovoljno hrabrosti. Šta će se dogoditi ako ostane sam a nađe kakva zvijer? Šta će se dogoditi ako ga negdje u dubini šume zatekne noć? Izbor je bio jasan – mora se vratiti s dječacima u selo. Ali sad nije više koračao naprijed, koračao je posljednji i mislio:

"Da se bar odnekle pojavi Zlatibor! Da ga dječaci samo vide, a meni nek kaže šta god želi. Sve bih lakše podnio od ovog što se dogodilo."

Zlatibor se nije pojavio.

Zlatibor se više nikad nije sastao s dječacima. Kako je doznao da je Jasenko otkrio tajnu, ne znam. To mi nije umio kazati ni Ljiljan koji je dugo poslije toga uzaludno odlazio u šumu, čekao na sunčanim poljanama, lutao borovim čestarima nadajući se da će sresti patuljka Zlatibora.

PRIČE IZ ŠUME

TVRĐAVA

Crne i nemirne čavke su domaćim stare zapuštene tvrđave na vrhu brda. Njima u tvrđavu često dolazi u goste stari planinski orao, a još češće grupa seoskih dječaka. Za njih je tvrđava mnogostruko tajnovita i zanimljiva. Tu je poluzatrpan presahli bunar, pa mračna tamnica sa gvozdenim alkama ugrađenim u zidu, visoki bedemi za topove i još viša kula stražara. Nema dječaka u selu koji ne želi da se popne na kulu, da bi odatle bacio pogled na nepoznatu zemlju, na planinske vijence iza kojih leže gradovi i negdje daleko valja se i hući uzburkano plavo more. U selu kažu da se sa vrha tvrđave vidi more i velika lađa koja vječito plovi po njemu.

Do kule nema stepenica. Dječaci su pokušavali da se popnu uz okomiti zid i odustajali. Jedan se ipak popeo. Jelen. To nije bilo pravo njegovo ime, ali drugačije ga niko nije zvao, a mali je broj onih koji su ga poznavali pod drugim imenom. Tvrđava mu je bila druga kuća. Poznavao je svaki njen kutak, imao je svoja tajna skloništa. On se spuštao u bunar, on je silazio u tamnicu, on se šetao po bedemima tvrđave, sjedio na kuli stražari i dovikivao odozgo:

– Vidim more! Plavo more, tamo iza planine!

– A lađu? – pitali su dječaci. .

– I lađu! – odgovarao je on. – Bijelu lađu na plavoj vodi.

Dječaci su pak sumnjali u istinitost njegove priče. Daleko je more, znali su oni. Deset planina treba preći da se do njega dođe. Pa kako onda može da ga vidi s tvrđave? Ali, Jelen je svaki put ponovo, kad god bi se popeo na kulu, tvrdio da vidi more, a poslije dugo i tajnovito

pričao o njemu, o lađama, o planinama, vječito pokrivenim snijegom i ledom.

Jednom u selo dođe u goste dječak iz grada. Bio je vitak, okretan i hrabar. Zbog nečeg, ko zna zbog čega, dječaci mu dadoše ime Đurđevak. I otada su ga samo tako i zvali. On odmah uđe u igru i neočekivano posta pobjednik u mnogobrojnim takmičenjima dječaka. Dječaci su zbog toga bili postidjeni pred gostom i nisu znali šta da učine dok se jedan dječak ne sjeti i ne reče:

– Pozvaćemo Jelena da vidimo hoćeš li i njega pobijediti.

I pozvaše ga.

Jelen je prišao Đurđevku, okružen grupom dječaka, i rekao mu:

– Možemo početi. Da vidimo najprije kako skačeš.

Po ledini povukoše crtu.

Jelen je skočio prvi.

Zatim je skočio Đurđevak, pa opet Jelen. Dječaci su svaki njihov pokret pratili bez daha. I, na kraju, kada je ishod ostao neriješen, Jelen se okrenu dječaku iz grada, pokaza rukom prema tvrđavi i reče:

– Da idemo gore. Ako se popneš na kulu-stražaru, priznaću da si u svemu bolji od mene.

– Dobro – pristade dječak. – Pokušaćemo i to. Do tvrđave su se popeli vijugavom stazom.

Dječaci su bili uzbuđeni.

– Ovdje Jelen mora pobijediti – govorili su. Koračali, su žurno da što prije stignu do tvrđave. Đurđevak je šutio. Šutio je i Jelen.

Čim su stigli u tvrđavu, Jelen stade pored dječaka iz grada i ispruži ruku:

– Vidiš li kulu?

– Vidim.

– Onda se penji. Ti prvi, a ja ću drugi.

Đurđevak je dugo razgledao visoki okomit zid, onda pokušao da se popne i odustao.

– Neću da se penjem – rekao je. – Ovo je opasno.

– Onda si pobijeden! – zagrajaše dječaci.

– Neka sam, ali neću da se penjem.

– Neka se onda penje Jelen. Da vidiš šta on može.

Jelenu nije trebalo govoriti da se penje. On je za nekoliko časaka bio nad glavama dječaka. On se penjao vješto kao mačka. Dječaci su pažljivo pratili svaki njegov pokret i radovali se što je dječak iz grada napokon pobijeden. Oko tvrđave je kružilo jato uznemirenih čavki. Kao i uvijek, nisu im bili po volji ovi mali, nemirni gosti.

I tada se dogodilo ono što niko nije mogao predvidjeti.

Ispod Jelenove noge, iz zida, odvalio se veliki kamen i otisnuo se u dubinu. Jelen je izgubio ravonetz i pao. Dječaci su čuli kako je kriknuo i vidjeli kako pada.

U tvrđavi je začas nastala mrtva tišina.

Niko nije umio da se makne. Jelen je ležao na zemlji, nepomičan, raširenih ruku.

– Mrtav je! – viknuo je neko.

Prvi je Jelenu priskočio Đurđevak. Podigao mu je zabačenu glavu i počeo ga dozivati. I on je prošaptao:

– Mrtav je!

– Mrtav! – ponovili su isto to tiho svi dječaci u tvrđavi.

Onda se čuo plač.

Jedan dječak je potrčao u selo da javi, šta se dogodilo. Ostali su čekali da se on vrati. Ali se Jelen najednom okrenu, otvori oči i tiho upita:

– Šta se to dogodilo?

Dječaci su najednom prestali da plaču i povikali uglas:

– Jelen je živ!

– Pao sam – nastavio je Jelen. – Kako se to dogodilo?

– Pao si – potvrdili su dječaci.

Jelen je ustao. Mogao je da hoda, mogao je da kreće rukama. Sve je na njemu bilo zdravo i čitavo. On je bio srećan i bili su srećni svi dječaci oko njega.

Tako se završio taj dan i to takmičenje.

Jelen i Đurđevak su postali najbolji prijatelji i, koliko se zna, Jelen se više nikad nije penjao do kule-stražare.

MRTVI GRAD

Ne morate mi vjerovati, ali bilo je baš tako.

Uzeh čamac i zaveslah rijekom tamo gdje sam znao da ima dosta ribe i da ću sigurno nešto uloviti. A rijeka pusta. Ponekad samo iz ševara, ispod vrbe, uzleti divlja patka pa se opet sve umiri.

Udice sam spustio duboko u vodu, jer niti se zna kada će riba zagristi ni gdje će zagristi.

I tako, plovim ja, teče rijeka, grije sunce. Pa šta više da poželim! A ribe – ako se uhvate, uhvate. Ako ne, opet ništa. Ta ja sam se riba nalovio, ni broja im ne znam!

Omamila me je i uljuljkala rijeka.

Zaspao sam. Prevario me san.

Koliko sam spavao, ne znam. Tek najednom se trgnem, progledam, i ne mogu da se snađem. Oko mene mrak. Odnekud sa strane, iz mraka, čuje se samo šum vode.

– Da ne sanjam? – pitam se i hvatam za glavu.

– Ne, budan sam – kažem sam sebi. – Budan sam sigurno i još uvijek sjedim u čamcu. Ali šta se to dogodilo? Je li se ugasilo sunce kad ne mogu da vidim ni nebo ni zvijzde; ili sam dospio negdje gdje nikad niko nije dospio?

Sabirem se polako.

Oči mi se privikavaju na mrak. Odnekud dopire slabo, sasvim slabo svjetlo.

– Pa ja sam negdje ispod zemlje – kažem opet sam sebi.

I dok se ja pitam gdje sam i šta da radim, moj čamac najednom krenu. Brzo i lako.

Kakva je sad ovo čarolija? Kakvo je ovo čudo?

Strah me uhvatio pa ne mogu da se maknem.

Ne pomislite da sam bio kukavica. Borio sam se i s medvjedom, topio sam se u rijeci, gubio put i staze u šumi pa lutao dugo i besciljno, ali nešto ovako mi se još nikad nije dogodilo.

– Ko me to vuče i kakva me to sila vuče? – tražim odgovor i uzaludno pokušavam da zaustavim čamac.

Da vičem, šta mi koristi?

Da molim, koga da molim?

Strah u meni sve veći pa ne mogu da se saberem, da donesem pravu odluku, da bilo šta učinim.

– Riba! – dosjetim se najednom. – To me vuče riba koja se uhvatila na udicu i koja me je zavela u pećine, u ovaj mrak.

I nisam se prevario.

Ali zar je to moglo da mi pomogne? Riba je sad bila moj gospodar, i to je bilo sve.

Pomislio sam:

– Moram da se oslobodim ribe, moram odmah. Ali sam istog časa promijenio odluku.

– Ne, to nikako ne smijem učiniti. Ako me je riba dovutkla u ovo podzemlje, ona je jedina koja me može vratiti na rijeku, pod sunce.

Tek štoo to odlučim, sjetim se da bi riba mogla da me zavuče tamo odakle nikad neću izaći ni bijeli dan vidjeti. Ta ona je u vodi, ona može da živi u ovim tamnim dubinama, može da ostane koliko hoće, i onda ću ostati i ja.

Govorim sam sebi, jadam se sam sebi:

– Oh, majko moja, kakva me nesreća snašla! Kako li ću da pronađem spas, kako li ću da se izvučem?

Čamac se najednom zaustavi, opet u mraku. Gledam i nazirem visoke svodove podzemnih pećina. Čini mi se da se nalazim na sredini jezera.

Da se bar neko javi, da ptica zaleprša krilima. Bilo bi mi lakše. Bilo bi mi toplije.

Ništa.

Ja sam prvi čovjek koji je ovamo stigao. Prvi zarobljenik.

Znao sam za mnogobrojne pećine na obali rijeke u koje se uvlačila voda, i za mnogobrojne priče o ogromnim i neobičnim ribama koje žive tamo negdje pod zemljom, u svojim nedokučivim carstvima.

Tajanstvene pećine su mamile znatiželjnike, jer se jednom davno, ko zna kad, na obalama rijeke rodila i priča o dvorcu najljepšem na svijetu i najskupljem na svijetu. Nije se sasvim tačno znalo ni ko ga je gradio ni zašto. Pa zar je to važno kad ga niko nije vidio i kad su svi mogli da ga zamisle kako su znali i umjeli?

– Taj dvorac je sagrađen od bijele riblje kosti – tvrdili su jedni.

– Ne, od suhog zlata – dokazivali su drugi.

– Od crnog kamena i crnih dragulja – govorili su treći.

Ali svi su tvrdili da se taj dvorac nalazi negdje pod zemljom, na vodi, i da putovi do njega vode kroz pećine.

Sjetio sam se svih priča i pomislio:

"Možda će mi se u ovoj nesreći nasmijati sreća. Možda ću otkriti tajnu dvorca. Možda me baš ova riba tamo i vuče. Dovešće me do neizmjernog bogatstva i ja ću se vratiti kući s punim čamcem dragulja."

Zavedu me te misli pa zaboravim na sve, a riba se umirila pa ne miče.

Postoji li taj dvorac ili ne? – pitam se.

Postoji – kažem.

Ne postoji – kažem opet, kad malo promislim.

Onda se sjetim da su oni koji su pričali o tom dvorcu govorili da ga čuva neobična vodena neman sa sedam glava i da se niko ne bi mogao ni približiti dvorcu dok je ona tu i dok je živa.

– Pa šta ako se najednom to čudovište pojavi? – pitam se, pa me opet uhvati strah.

Počnem bolje da zagledam i čini mi se da nazirem nešto u polutami, da će se najednom zatalasati voda i pojaviti strašne glave, da ću čuti glas:

– Stigao si u moje carstvo! Stigao si gdje nikada niko ne zalazi hiljadu godina. Odakle se nikad nećeš vratiti.

Osluškujem, zagledam i tješim se:

– Priča je priča. Ona može da bude izmišljena i ko zna zašto je izmišljena.

Moja riba opet zapliva. Čamac opet bešumno kliznu po vodi.

"Da mogu bar da vidim ribu koja me zarobila", mislim. "Kolika je i kakva je? I da li je to uopšte riba? Ja to još ne znam. Ali, ako je to neko drugo vodeno stvorenje, nepoznato i strašno, pa me vuče dok me ne dovuče gdje želi i kud treba? Možda baš u dvorac, možda tamo gdje živo biće nije stiglo i odakle se neće vratiti"

Mislim tako, mislim, pa viknem:

– Ko si ti što me vučeš? Jesi li riba ili nisi? Govori ako umiješ govoriti? Zaurtaj ako umiješ urlati?

Tišinom putuje moj glas.

Negdje daleko, u dubinama, prelamaju se moje riječi i znam šta to znači. Znam da su to odjeci i da mi niko ne odgovara i ne čudim se zbog toga.

Onda najednom opazim svjetlo koje postaje sve jače i sve bliže.

Nađoh se neočekivano u ogromnom prostoru, zaslijepi me bljesak i začudi ljepota. Iznad moje glave visoko, visoko, i svuda oko mene u širokom krugu bliješte stotine svjetiljki, velikih i malih, najčudnijih, u svim bojama, kakve oko nije vidjelo, kakve se ne mogu ni zamisliti.

Gledam, samo gledam, i ne mogu da se nagledam ni da se načudim.

– Ovo je bajka – kažem. – Ako postoji bajka, onda je ovo prava.

Zaboravim na čitav svijet i divim se, jer se svakog trenutka javlja nešto novo, nešto ljepše.

"Dospio sam u čarobni grad", mislim, "u podzemni grad. Neznangrad."

I ne varam se.

Vidim kućice isklesane od kamena, uklesane u kamen, sa šiljatim krovovima, a na vrhu svakog krova rasipa se i blješti svjetlo. Ne, nisu to bile svjetiljke kako mi se u prvi mah učinilo. Pomislio sam da to mogu biti samo dragulji, jer ja nisam znao ni čuo da postoji nešto drugo što bi moglo sa njima da se poredi.

Za koga su kućice, za koga je ova ljepota? – pitam se, jer se nigdje ne čuje ni glas ni šum,

niti se vidi živo stvorenje.

– Mrtvi grad. Okamenjeni grad – zaključim, a ne mogu da povjerujem. – Ko ga izgradi i kakva su stvorenja živjela ovdje? Ili možda još žive? Samo se ne javljaju, ne pokazuju, nevidljiva su za mene, za svako ljudsko oko. Možda se nekud sele pa dolaze i odlaze, jer možda na ovoj vodi i pod zemljom ima još stotine takvih gradiva, i čudnijih.

Da riba hoće da me dovuče do obale pa da sve razgledam bolje i da dohvatim bar jedan dragulj! Bar jedan, pa neka bude šta hoće.

Ali ja sam nemoćan i prisiljen sam samo da gledam i da se divim, jer se čamac ne zaustavlja. Prolazim tako ispod svodova, pored obala Neznangrada.

I osta sve iza mene u tišini, netaknuto, a ja ponesoh samo sjaj u očima, sliku nezaboravnu i bajku nedokučenu.

Ne znam koliko je još dugo plovio moj čamac i kuda je plovio, ali sam se najednom, kad mi se činilo da mi više nema spasa, našao ponovo na rijeci. Zalazilo je sunce, čuo sam cvrkut ptica, osjetio na licu dah vjetra i, lud od radosti, uzviknuo sam:

– Hvala ti, ribo! Za ovaj čas, za sve što sam vidio. Oslobodiću te pa idi kud hoćeš i živi gdje hoćeš. I učinio bih baš tako. Samo nisam dospio jer nije bilo potrebno. Riba se sama oslobodila, kao da nije bila ni uhvaćena.

A možda i nije. Možda to i nije bila riba već neko drugo vodeno stvorenje koje je odnijelo sa sobom i tajnu o sebi. A meni je ostala samo priča.

Ispričao sam ljudima priču o svom čudnom putovanju.

Neki su povjerovali.

Neki nisu i rekli su:

– To je bio san. San u čamcu i na rijeci.

I vi možete da kažete tako. Pa kažite ako baš hoćete! Ali priča je ipak ispričana.

DJEČACI I PLANINA

Planinom je vladala tišina.

Ni krika ptice, ni daška vjetra.

Leptirovi su se premještali sa cvijeta na cvijet, zujale su samo teške i tromе šumske muve, a u plavom prostoru neba krilao je orao.

– Gle, orao! – reče prvi dječak.

– Zaista orao – odgovori drugi.

– Volio bih da imam jednog orla, jednog malog orla pa da ga hranim i pripitomim – nastavi prvi dječak. – Onda bih ga vodio svuda sa sobom, onda se ne bih nikoga bojao.

– Baš si mudar, Edi – nasmija se drugi dječak. – Orao se ne može pripitomiti. Još ga niko nije pripitomio. Ili ja nisam čuo.

– Ja bih mogao da ga pripitomim.

– Mogao bi jedino da mu podrežeš krila. Ali to onda ne bi bio više orao. To bi bio bogalj.

Edi i njegov prijatelj Damir nisu prvi put bili u šumi.

Ležali su u travi, u hladu, uživali u tišini i svojoj slobodi. To je bio još jedan njihov dan. Jedan od mnogobrojnih, koji su ih bogatili novim otkrićima i novim ljepotama.

Rođeni su u krilu šume i od prvog koraka, od prvog pogleda, ona je bila njihova, ona ih je budila i uspavljivala svojim vjetrovima, romorima, kišama i olujama.

Gledali su je omotanu mrkim oblacima.

Gledali su je osvijetljenu munjama.

Gledali su je prekrivenu ledom i neprohodnim snijegom, ali su je gledali i onda kada se razlistavala i rascvjetavala, kada je sve u njoj postajalo novo i lijepo.

Toj planini mogli su da povjere svoje snove i tajne i da potraže u njoj tajne za kojima su čeznuli svi dječaci, za kojima čeznu svi dječaci svijeta.

Tražili su i pronalazili uvijek nešto novo, uvijek nešto ljepše. Od prvog proljetnog dana, od prve bijele visibabe i prvog glasa kukavice oni su bili u šumi. Pa i kasnije, kada su dozrijevale divlje trešnje, jagode i maline. Ujesen i lješnici.

I tako sve dok se ne bi na planinu spustile ledene kiše i dok je ne bi obijelio snijeg. Tada su se i oni, kao i svi drugi živi stvorovi, povlačili da se zaklone od ledenih vjetrova i daha zime.

Oni nisu sreli u šumi ni patuljke, ni neobična stvorenja, oni ih nisu ni tražili. Otkrivali su sitne tajne i bilo im je to dovoljno.

Sreli su mnogobrojne zečeve.

Otkrili su špilje u kojima su živjele lisice i ne jedanput vidjeli ih kako bježe.

Znali su poljane gdje izlaze na pašu srne i srndaći.

O pticama su znali ponajviše.

One su ih svuda presretale, svuda se javljale, velike i male, čudne i neuhvatljive. A i oni su, opet, umjeli da ih otkriju tamo gdje ih nije bilo lako otkriti, da zavire u njihova gnijezda, da prate kako rastu i kako se vesele ptići kada su siti i kada im je toplo.

Poznavali su pećine u kojima su stanovali golubovi, sove i slijepi miševi.

Pronašli su mnogobrojne planinske izvore i pili tamo vodu zajedno s pticama i zvijerima, divili se brzim potocima i pjenušavim vodopadima.

Orlići su pištali, podizali glave, uplašeni i nemoćni.

– Moramo bježati odavde dok nije kasno – reče Damir.

– Zašto da bježimo?

– Zato što svakog časa može naići majka ovih goluždravih ptića.

– Ala si ti odjednom postao plašljivac – nasmija se njegov prijatelj. – Pa neka se sada pojavi, šta nam može ovdje na zemlji i u šumi?

I tek što to reče, nad stijenom se pojavi majka, ispusti krik pun straha i gnjeva. Kada se uvjeri da je gnijezdo prazno, pojuri zemlji, tamo gdje su u travi ležali ptići, gdje su bili dječaci.

– Bježimo – uzviknu Damir.

Ali je već bilo isuviše kasno.

Razjarena majka ih napade i ne osta im ništa već da se brane, pa su se branili rukama zaklanjajući oči i glave, istovremeno su i bježali znajući da je to njihov jedini spas i jedina

mogućnost da se zaklone od gnjeva razjarene majke.

I pobjegli su.

Orlići su ostali i ostala je sa njima njihova majka, spremna da ih i dalje brani i štiti od svih neprijatelja, da za njihov život žrtvuje svoj život.

Ona sigurno nije dugo vjerovala da se opasnost neće ponoviti. Ali – dječaci su već bili daleko, oni se nisu zaustavili tako lako, jer se i njima činilo da će se opet pojaviti razjarena ptica i da će opet morati da se brane i bore. Tek kada su se uvjerali da su u dobrom zaklonu šume, zastali su, zamoreni i još uvijek uplašeni.

– Dobro smo prošli – javi se prvi Damir. – Sretno smo prošli.

– Da, sretno smo prošli – pridruži se njegov prijatelj. – Pobjegli smo i to je sve.

– Pobjegli smo, ali smo zato ostali zdravi i čitavi.

– Ali orlići ostadoše. Žao mi je što bar jednog nisam ponio.

– Neka su ostali. Sada smo i mi zadovoljni, i orlići su zadovoljni, i njihova majka je zadovoljna.

– Neka bude kako ti kažeš. Ali ovo je i prvo i posljednje gnijezdo do koga sam se popeo.

Oni nisu znali mnogo o životu orlova i nisu znali da su prošli olako. Oni nisu znali kolika je ogromna ljubav majke; da su smjeli da se vrate i da odnekud iz prikrajka posmatraju, vidjeli bi mnogo i naučili mnogo.

Vidjeli bi kako se srećni orlići raduju što je opet pored njih njihova majka, što može da ih zaštiti i odbrani.

Vidjeli bi kako je i ona srećna, kako ih miluje i tješi.

Jednog dana ti isti orlići krenuće na svoj prvi let i ta ista njihova majka naučiće ih prvim vještinama, naučiće ih kako će kružiti u plavom visu, kako će napadati i kako će se braniti.

Nije jednostavno postati snažan i neustrašiv.

Za to su potrebni mjeseci.

Za to su potrebne godine.

Ali orlići su mogli biti sasvim zadovoljni što će jednog dana postati i snažni i vješti i da će isto tako kao i svi orlovi slobodno krilati nebeskim prostorima, obrušavati se na zemlju i boriti.

Oni su imali majku koja ih je učila i koja je bila spremna da svoju ljubav, znanje i vještinu, prenese na djecu kao što to od orlovskog postanka rade sve majke.

Dječaci su znali malo.

Oni su se divili orlovima u letu, oni su ih viđali u šumi na stijenama, ali nikada nisu dospjevali da im se približe, da ih izbliza osmotre, jer su se oprezni orlovi uvijek podizali brzo i nestajali u šumi.

Posmatrali su i orla kako goni i napada plašljivog zeca. Ili kako odnosi kokoš iz dvorišta.

Da su znali više, sigurno bi zaobišli gnijezdo. Ali i oni su učili.

Toga dana dobili su još jednu pouku.

Pa ipak, oni nisu zbog toga bili ni mnogo zabrinuti ni mnogo nesrećni.

Njihove oči su tražile novo i na svakom koraku u šumi ponešto je zaokupljalo njihovu pažnju.

Ili krik nepoznate ptice.

Ili gakanje nevidljivog goluba.

Ili glavice zelembaća i guštera koji su izvirivali iz trave i paprati.

Ali toga dana baš kao da ih je posebno služila sreća. Pronašli su nešto što su dugo tražili a nisu mogli da pronađu i čemu su se naglo i neobično obradovali.

Otkrili su visoku bukvu u kojoj su se ko zna kada i ko zna odakle nastanile pčele. Vidjeli su ih kako odlijeću i dolijeću, kako donose medeni prah sa šarenih cvjetova, pokupljen po livadama i poljanama, negdje blizu ili negdje daleko.

Dugo su ih posmatrali.

Dugo su sjedili tu i odlučivali šta da urade. Bojali su se da još neko nije slučajno otkrio to što i oni, i da će se neko svakog časa pojaviti da ruši bukvu i da odnese med.

A to isto željeli su da učine i oni.

Ostalo im je samo da se vrate kući pa da sutradan zorom krenu u šumu i da ostvare svoj naum.

Imali su prijatelje koji su bili spremni da krenu s njima.

Nisu morali dugo da ih nagovaraju, jer takva srećna pustolovina ne pruža se nikome svakog dana.

Sutradan su bili na istom mjestu, pod istom bukvom, njih petorica, spremni da posijeku drvo, željni da što prije prihvate slatko medeno saće.

Sjekli su naizmjenično i naporno.

I trud im nije ostao uzaludan.

Drvo se zaljuljalo i palo.

Konačno, pobjeda je bila na domaku.

Ali jedno nisu znali, jedno su zaboravili, da ni pčele neće tako lako napustiti svoju kuću, da im neće tako lako prepustiti med koji su tako marljivo i tako dugo sakupljale.

I dogodilo se najgore.

Pčele se pobuniše, pojuriše napolje i najaviše svoju borbu zujanjem, koje je postajalo sve jače, sve opasnije.

Neko se sjeti da pčele bježe od dima.

Možda bi trebalo nešto zapaliti i tako ih zbuniti, tako ih otjerati.

Ali i za to je bilo već prekasno.

Pčele su se okupljale sa svih strana, one su već bile u velikom roju spremne da napadnu. I počеше napadati dječake, počеше da ih ujedaju neštedimice i uporno, njima osta samo da bježe.

Ali, ni bijeg im više nije pomogao.

Pčele su bile brže.

One su bile napadnute i one su bile spremne da se bore dok mogu i koliko mogu, da otjeraju svoje neprijatelje, da im pokažu da sa njima nije tako lako ratovati.

Gonile su dječake i roj je zujao oko njihovih glava uporno i prijeteći.

– Upomoć! – vikali su. Ali kakva pomoć!

Otkud je mogla da im stiže pomoć? Planina je bila ravnodušna, a iz grmova, iz trave, možda su se smijali šumski stanovnici i govorili:

– Ovi su dobili ono što su tražili. Neka ovo dobro upamte, neka se ovamo više nikada ne

vrate.

Pčele su se ipak povukle iz boja.

Kad im se učinilo da su dječake otjerale daleko, ostale su u borbi samo one najljuće i najupornije. Pa čak i onda, kada su se i one povukle, dječacima se učinilo da ih gone i da neprestano čuju zujanje.

Kad su se zaustavili, nisu mogli jedan drugog da prepoznaju. Počeše da traže krivca za sve što se dogodilo. Ali ga ne nađoše, jer su oni bili krivi, jer nisu poznavali ćud pčela, jer su mislili da će tako lako doći do meda.

Samo, njihova priča još nije bila završena.

Morali su da se vrate kućama onakvi kakvi su bili. Znali su da ih tamo čekaju pitanja i da će svi brzo doznati šta im se dogodilo.

Tako je i bilo.

Dugo vremena poslije toga zbijali su dječaci šale na njihov račun, dugo su morali da slušaju kako im dovikuju:

– Imate li meda? Hoćete li meda?

Sve se zaboravlja pa se i to zaboravilo, a naši poznanici su još mnogo puta lutali šumom i svoje najdraže i mnogobrojne časove proveli tamo. Sticali su nove poznanike, nova znanja i nove pouke.

SAN

Toni je lutao šumom zavirujući u grmove i krošnje drveća, zaustavljajući se na poljima gdje su se smijale crvene jagode. Bio je pošao u lov, a od oružja je imao samo pračku.

Tako lutajući izbi iznenada na rub jedne poljane i vidje: na zemlji, opruženih krila, leži veliki orao.

"Mora da je mrtav ili ranjen", pomisli. "Inače ne bi ležao, na zemlji ovako nepomičan."

Za svaki slučaj zateže pračku i poče da mu prilazi oprezno, korak po korak. Odjednom opazi kako orao diže glavu i ču kako ga doziva:

– Mališane, priđi bliže, ne boj se. Pomozi mi! Spasi me. Potrebna mi je pomoć...

Dječak se najprije začudi, oklijevajući da pođe dalje, a onda upita:

– Kakva ti je pomoć potrebna?

– Potrebna mi je voda koja otiče sa izvora ispod bijelog kamena, tamo na rubu poljane. Vidiš li kamen? Nije daleko. Donesi mi vode da se napijem i opet ću biti zdrav i jak.

Dječak se sažali i potrča. Zahvati brzo vodu u pregršt i donese je orlu. I gle čuda! Čim se napi vode, orao se podiže na noge i reče:

– Sad mogu da ti se odužim. Popni se na moja leđa, prenijeću te iznad šume. Želiš li da pogledaš kako izgleda zemlja iz visine?

– Želim – reče dječak. – Ali se bojim i moram brzo da se vratim kući.

– Možeš biti siguran, prijatelju. Ništa ti se ne može dogoditi na mojim krilima. Ona su

široka i jaka. A kući ćeš stići na vrijeme, jer ću te ja sam odnijeti tamo.

Dječak je oklijevao još nekoliko časaka, a onda pristade i sjede na orlova leđa.

Orao se odmah podiže i začas dječak ugleda u dubini oštre vrškove jela, koji su izgledali kao koplja zabodena u nebo. Obuze ga strah i pomisli:

"Najbolje bi bilo da se odmah vratim. Zamutiće mi se u glavi od ovog leta."

A orao se penjao sve više i jurio sve brže, kao da je želio da odnese dječaka na samo Sunce.

Toni se još više uplaši i viknu:

– Neću dalje! Dosta je, dosta! Spusti me opet na zemlju!

Ali umjesto da uspori let, orao se nasmija i reče: – Naivni dječčače! Ti nećeš zadugo vidjeti svoju kuću. Prevario sam te i sad mogu da ti kažem kuda te nosim. Moj gospodar je duh šume. Živi u pećini i umrijeće ako mu ne donesem dječčaka. Ostaćeš tamo pet godina. Onda ću te opet iznijeti i potražiti drugog dječčaka. Šumski duh mora da ima u pećini dječčaka, inače ne bi mogao da živi.

– Neću da me nosiš u pećinu! – viknu Toni. – Neću!

– Uzalud vičeš, mali. Moram da te odnesem. Čitav mjesec sam tražio dječčaka.

Orao je brzo letio. Lako je nosio dječčaka.

– Pogledaj još jednom nebo i sunce – reče mu. – Dugo nećeš imati prilike da ih gledaš.

Pećina je blizu.

Dječak zatvori oči da ne vidi ništa i viknu: – Hoću kući! Mama, ne daj me! Ne daj me!

I tog časa se probudio, uplašen.

Tu u sobi oko njega bio je mrak. A on je ležao u krevetu i bio je srećan što leži i što je sve bilo samo san. Zbog toga i reče sam sebi:

– Nikada više neću ići u šumu sam.

TAJNA

U duboku, tamnu šumu, gdje miriše smola i vjetar hući u vršikama jela, jedan dječak, koga su zvali Ljiljan, dođe da bere jagode. Brao je lagano obilazeći sunčane poljane, slušao kako guče divlji golub i kako pjeva tetrijeb, gledao kako se visoko na grani umiva i dotjeruje zlatna kuna. On joj mahnu rukom umjesto pozdrava, a ona se nasmija i ispruži svoju šapu:

– Zdravo, mali goste! – reče mu. – Jesi li zadovoljan na našim poljanama?

– Zadovoljan sam, lijepa kuno. Ovdje je mnogo jagoda, nabraću punu korpu i ponijeti svojoj maloj sestri. Ona me nestrpljivo čeka kod kuće.

– Znam gdje rastu najveće i najslađe jagode! – reče opet kuna. – Dođi da ti pokažem. Neka one budu moj poklon za tvoju sestricu.

I zlatna kuna skoči s grane na zemlju i pozva dječčaka:

– Dođi za mnom, nije daleko.

Začas ga dovede u jednu dolinu koja je bila sva crvena od jagoda krupnih kao lješnici.

Dječak nije nikad vidio toliko jagoda na jednom mjestu i zahvalno pogleda gostoprimljivu kunu.

– Sad beri! – reče mu ona. – I nemoj zaboraviti da pozdraviš sestru!

Dječak brzo spusti korpu na zemlju i poče brati, a kuna odskakuta sa poljane. Bijeli Ljiljan se još jednom okrenu i domahnu joj rukom.

Sunce se već popelo nad planinom, a on je još uvijek brao jagode u dolini. Ali najedanput ču kako neko nad dolinom, upravo tamo gdje se susreo sa kunom, plače. Oslušnu bolje i odmah poznade glas svoje prijateljice. Ostavivši korpu na zemlju, potrča gore i brzo opazi kunu na jednoj grani.

– Zašto plačeš? – upita je prilazeći.

– Zar ne vidiš da sam uhvaćena u zamku! – jedva izgovori kuna. – Guši me žica, ne mogu da se maknem.

– A ko ti je postavio zamku? – upita Ljiljan.

– Lovci, mali moj prijatelju. Moja je koža skupocjena i topla. Pomozi mi, oslobodi me smrti, nećeš se kajati.

– Odmah ću se popeti – odgovori Ljiljan. – Bićeš opet slobodna.

On se brzo uspuza uz drvo, skinu zamku s kunina vrata i opet se spusti na zemlju.

– Hvala, prijatelju! – umiljavajući se oko dječaka poče da se zahvaljuje kuna. – Spasio si me od sigurne smrti. Na ovim istim poljanama lanjske godine mi je pala u zamku sestra.

– I niko je nije oslobodio?

– Niko. Lovci su je odnijeli i prodali.

– Žao mi je tvoje sestre – reče Ljiljan. – Žao mi je što se niko nije našao da je spase.

– Da ti sad pomognem brati jagode? – ponudi se kuna.

– Ja sam već nabrao. Kotarica je puna i odmah idem kudikamo me svi čekaju.

Ljiljan se oprostio sa svojom novom prijateljicom i krenu kroz šumu. Išao je lagano pjevajući, zadovoljan što je tako brzo nabrao jagode i što je spasio malu zlatnu kunu. Idući tako ožedni i odlučio se da s puta skrene malo u stranu i potraži vode u nekom kamenjaru, gdje stijene imaju oblik posude i dugo zadržavaju kišnicu. Koračao je žurno po mekoj mahovini i iglicama prosutim sa borova, ali vode nije našao. A bio je sve žedniji i žedniji.

– Bolje da se vratim, mogu zalutati – reče sam sebi i krenu nazad.

On nije znao da je već zalutao i da uzalud traži put. Na sve strane sretala ga je šuma, gluha i pusta, jednaka i polutamna. Samo ponekad bi zatreperilo lišće kao da se šuma sašaptava kuda će da odvede dječaka, a onda; daleko negdje, kriknula bi ptica i sve bi umuklo. Dječaku se učini da čuje nečije korake i uhvati ga strah.

Kad se umorio, sav očajan, sjede pod jedno drvo, nasloni glavu na koljena u zaplaka. Njegov plač je odjekivao u dolini i odjek mu odgovarao otud kao da još neko plače. I ko zna koliko bi tamo proveo da ne ču iznad sebe poznat glas:

– Šta je to, mali prijatelju? Šta se dogodilo?

Ljiljan podiže glavu i na grani opazi zlatnu kunu.

– Zalutao sam – reče joj on kroz plač. – Žedan sam i noge me bole. Nikad više neću vidjeti svoju kuću, nikad...

– Vidjećeš, ništa ne brini – reče mu kuna. – I napićeš se vode sa izvora gdje samo ptice piju, a naveče, kad se upale zvijezde, moje drugarice kune kolo vode. Nikad tamo nije stupila ljudska noga, ti ćeš biti naš prvi gost.

– I put ćeš mi pokazati? – obradovano skoči dječak i zahvalno pogleda kunu.

– I put... najkraći do tvoje kuće. Meni je u šumi sve poznato, a tebi ima da zahvalim što sam živa i zdrava, Pođimo najprije do izvora, a onda ćeš krenuti alje.

I kuna povede dječaka kroz šumu.

– Kako si saznala da sam zalutao? – upita Ljiljan koračajući iza kune, koja je tiho skakala s grane na granu.

– Došao mi u goste prijatelj golub i rekao: "Vidio sam u šumi dječaka koji je zalutao pa sad sjedi i plače..." – "Danas je u šumi bio samo jedan dječak", kažem ja, i pođoh da te potražim...

I kuna povede dječaka kroz šumu, do pravog puta, i reče mu:

– Eto, sad možeš ići. Sada više ne možeš zalutati.

– Hvala ti – reče dječak.

– Dođi opet. Potraži me tamo gdje smo se sreli – pozva ga kuna.

– Doći ću, doći ću, sigurno – obeća dječak.

Tako se i rastadoše.

Da li su se i kada su se ponovo sreli – to se ne zna.

JABUKA

U našem voćaru, usamljena među šljivama, širila je svoju krošnju mlada jabuka petrovača. U proljeće se kitila crvenkastim grozdovima cvjetova, a već u po ljeta darivala nas krupnim, slatkim plodom. Daleko unaokolo nije bilo takve jabuke.

Mene je jabuka privlačila uvijek više od svih voćaka. U proljeće, čim bi se rascvjetala, dolazio sam pod njenu krošnju i dugo, dugo sjedio u travi, udišući opojan miris cvata. Iznad glave su mi zujale pčele, a s grana su kao sniježne pahuljice padale lake latice cvijeta. Znao sam da mi ostaju u kosi i nisam ih skidao. A kad bi se cvat potpuno okrunio i zametnuo plod, meni je postajalo žao što ga više nema, što je moja jabuka postala ružnija, bez bijelog, sniježnog pokrivača, koga ne topi sunce.

Čim bi jabuke okrupnjale i čim bi se grane počele povijati zemlji, započinjao je oko jabuke lov. Voćaru su se prikradale grupice dječaka, oni su preskakali plotove, navaljivali na jabuke i zbog toga je ne jedanput dolazilo do malih bitaka. Ja sam sa svojom braćom i rođacima (a bilo nas je podosta) organizovao odbranu jabuke, postavljao straže i zasjede kao u pravom ratu. Pa kad bi tuđi dječaci pošli u napad, mi bismo se podigli iz svojih zaklona i kao pravi ratnici pojurili na njih. Oni su najčešće uzimali ne prihvatajući borbu, bježeći bezglavo preko plotova a mi, opet, nismo smjeli daleko da ih gonimo – na svome smo bili jači i sigurniji. Ali se događalo i obrnuto – da napadači prihvate bitku. A događalo se to gotovo

uvijek kad se među njima nalazio Fehim Dedić koga smo kratko zvali Feđa.

On je bio poznat kao prznica i kavgadžija. Tukao se za sitnice, zadirkivao druge dječake i kao kobac drsko i smiono upadao u tuđe voćare i bašte, ne plašeći se ničega. I tako je pod njegov nišan padala svake godine i moja jabuka. Dolazio je sam, a ponekad s grupom dječaka koje je predvodio kao harambaša. Oni su pod njegovom komandom postajali smioniji, odvažniji i nisu bezglavo uzimali kad bi se pojavila moja grupa već su prihvatili bitku i pod jabukom je započinjao pravi krkljanac. Valjali smo se po travi, čupali i udarali sve dok ne bismo malaksali, ili dok ne bi neko od naših ukućana, privučen vikom, dotrčao da nas razvadi i rastjera. Feđa je tek tada bježao sa svojim pomagačima, ali ne daleko. Okupljali su se brzo da prkose i da nam dovikuju:

- Ovamo, kukavice, da nastavimo bitku! A mi smo odgovarali:
- Otimači! Bježite dok nismo došli tamo!
- Dođite, mi vas čekamo – odgovarao je u ime svih Feđa.

Tako smo se dugo nadvikivali i na kraju, nepomireni, razjurili.

Znao sam pouzdano da Feđa i noću, sam ili sa društvom, dolazi u pohode našoj jabuci i odlučio sam da mu priredim klopu. A kakvu, odmah ćete doznati:

Jedan dosta težak odsječak drveta donio sam i postavio na granu jabuke, tek toliko da se drži. Za odsječak sam vezao konop, spustio na zemlju i kroz travu, u krugu, proveo oko čitave jabuke. Ko god bi pokušao da priđe morao bi zapeti za konop i srušiti drvo postavljeno na grani. Dvije večeri uzastopce uzalud sam postavljao zamku i skidao je rano ujutro da otac ili kogod od ukućana ne bi štogod primijetili. Ali, treće večeri dogodilo se ono što sam očekivao, i još više, što nisam očekivao i zbog čega sam morao da se kajem.

Mrak se spustio na zemlju. U našoj kući su upravo večerali kad je tišinu raskinuo nečiji krik u voćaru:

– Šta je to? – priskočivši brzo prozoru, upitao je otac.

– Da nije pseto koga ujelo? – upitala je moja majka. Otac je istrčao iz kuće, majka je stajala pored prozora a ja sam još uvijek nepomično sjedio na svome mjestu. Ja sam jedini znao šta se dogodilo. Ali sam šutio. Umjesto radosti koju sam očekivao, osjetio sam strah. Odjednom sam pomislio:

"Ako ga je klada ubila?"

Obuzela me je drhtavica koju nisam mogao prikriti i majka me je upitala:

– Šta je tebi? Jesi li se prepao?

– Nisam – slagao sam i s teškim naporom ustao. Otac je uveo Feđu koji je plakao i drhtao kao i ja.

– Ko je ono namjestio? – bilo je prvo pitanje koje je postavio otac.

Niko nije odgovorio.

– Ko je, pitam? – ponovio je otac.

Shvatio sam da moram kazati, i kazao sam, tiho:

– Ja sam postavio.

– A zašto? – nastavio je da ispituje.

– On je krao naše jabuke.

Otac me je nekoliko časaka uporno gledao a onda opet progovorio:

– A znaš li da je on mogao ostati na mjestu mrtav? Znaš li to?

– Znam – promućao sam i tek tada sam postao potpuno svjestan šta sam mogao učiniti. Imao sam sreću i ja i Feđa. Drvo je palo u travu pred njegove noge, ali on je ostao nepovrijeđen. Samo se uplašio pa od straha nije mogao ni da bježi.

Otac mi je prišao i, dodirnuvši prstima moju bradu, podigao mi glavu.

"Sad će me tući", pomislio sam, "nema mi spasa."

A on, kao da je pogodio šta mislim u tom času, reče:

– Neću te tući, ne boj se. Sam vidiš šta si učinio i šta si mogao učiniti. Ljudski život je skuplji od svih jabuka na svijetu. Upamti to dobro.

Došla je i Feđina mati. Kad je saznala šta se dogodilo, ona je navalila na sina, spremna da ga bije.

– Propalico! – vikala je. – Tako ti mene sramotiš! Još nisi dobio što bi trebalo da dobiješ. Ali platićeš ti meni sve ovo, platićeš!

Ja sam već bio oprostio sve uvrede koje mi je Feđa nanio. Ja sam bio radostan što se ipak nije dogodilo ništa strašno i bio sam neobično zahvalan ocu što je smirio Feđinu majku. Zajedno su otišli kući i uskoro je događaj pod jabukom bio potpuno zaboravljen.

Ja sam ipak dugo, dugo osjećao kajanje.

Ja i Feđa smo postali dobri prijatelji. Zajedno smo dolazili pod jabuku i u proljeće, kad je cvjetala, i ljeti kad se na granama, pod naletom povjetarca, njihao sladak plod.

O PISCU

AHMET HROMADŽIĆ je rođen 11. 10. 1923. godine u Bjelaju kod Bosanskog Petrovca. U rodnom mjestu završio je osnovnu školu, a građansku školu u Bosanskom Petrovcu. Srednju tehničku školu učio je u Sarajevu i Zagrebu, a Višu pedagošku u Sarajevu.

Jednom je zapisao da su njegovi pismeni sastavi u školi bili i njegovi prvi literarni radovi, a u stvari je počeo pisati kao novinar Oslobođenja, 1944. godine. U početku je pisao priče, a prvu knjigu, roman *Labudova poljana*, objavio je 1952. godine u Sarajevu. Piše za djecu i odrasle, ali njegov pretežni opus pripada dječijoj literaturi i podneblju njegovog zavičaja, Krajine. Iz tog opusa najzapaženije su mu i najpopularnije knjige: *Patuljak vam priča*, *Patuljak iz Zaboravljene Zemlje* i *Okamenjeni vukovi*. Bavio se i književnom kritikom, a najveći dio radnog vijeka proveo je u izdavačkoj djelatnosti.

Radio je u *Oslobođenju* kao saradnik i urednik, zatim kao urednik lista *Krajina* u Bihaću i glavni urednik omladinskog časopisa *Zora* u Sarajevu.

Izdavačkom djelatnošću počeo se baviti u Narodnoj prosvjeti u Sarajevu, gdje je pokrenuo biblioteku Lastavica, čiji je urednik ostao i u izdavačkoj kući Veselin Masleša, U Masleši je radio i kao generalni direktor sve do penzionisanja.

Za svoj rad dobio je brojne nagrade, priznanja i odlikovanja.

Umro je u Sarajevu 2002. godine.